

๑๒

กรมศิลปากร
นิทรรศการห้องสมุด

ศกนตลา

ของ

กาลิทาสร์ตนกะวี

ฉบับภาษาไทย

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

มทาวจีการ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระประชวรเป็น

ยทลครรโงงสำทรับเล่นบนเวช

(แบบลครดิกตำขรรพ์)

มิกรรนสีทธีตำมพระทชขัญญูติ

๑๓
ค137๓
2512

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961105042

วันที่ 10 / ๗ / ๒๕
เลขทะเบียน 0346
เลขหมู่ ๑๗
๑.137 น.

๒51๒

กรมกิจการ
นิเทศการห้องสมุด

บทละครร้อย เรื่อง ศกุนตลา

กาพย์เห่พงศาวดาร

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระยาศุภราชบดินทร์ราชบาลเมือง

(เทียบ อัครรักษ์)

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๒

วันที่ 17/11/57
เลขทะเบียน
เลขหมู่

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาศาทรรบตีสี่ราชบาล-
เมือง (เทียบ อัครวิทย์) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัด
เทพศิรินทราวาส กำหนดวันที่ ๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๒
นายทำเนียบ อัครวิทย์ ผู้เป็นบุตร ได้มาติดต่อกรมศิลปากร ขอ
อนุญาตจัดพิมพ์หนังสือบทละครอนึ่งเรื่องเรื่องศกุนตลา พระราช-
นิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อแจกเป็น
อนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากรยินยอมอนุญาตให้พิมพ์ได้ตั้งประสงค์

เรื่องศกุนตลานั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้
ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเป็นบทละครอนึ่งสำนวนหนึ่ง และบทละครอน
ึ่งหรือบทละครอนึ่งอีกสำนวนหนึ่ง ในฉบับบทละครอน
ึ่งนั้น ได้ทรงพระราชนิพนธ์คำนำแสดงประวัติความเป็นมาในการ
ที่ทรงพระราชนิพนธ์บทละครอนึ่งเรื่องนี้ ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์จะ
ช่วยให้ผู้อ่านได้ทราบที่มาแห่งบทละครอนึ่งเรื่องศกุนตลา จึงได้ตัด
ตอนข้อความที่อธิบายเกี่ยวกับเรื่องศกุนตลา อัญเชิญมาพิมพ์ไว้
ด้วยคงต่อไปนี้

“เรื่องศกุนตลานั้น ต้นเรื่องอยู่ในมหาภารต เป็นเรื่องเกร็ด
อันหนึ่ง (หรือเรียกตามภาษาสันสกฤตว่า “อุปาขยาน”) มีนาม
ปรากฏว่า “ศกุนต์โรปาขยาน” เป็นข้อความที่มีอยู่ในมหาภารต

เพราะสมมติว่าเป็นเรื่องราวของกษัตริย์จันทรวงศ์องค์หนึ่ง ซึ่งเป็น
ชนกแห่งกษัตริย์ไกรพและปาดทพ ซึ่งทำสงครามกันที่ตำบลกุ
เกษตร อันเป็นตัวเรื่องแห่งหนังสือมหาภารต ที่ว่าเรื่องศกุนตลา
เป็นเรื่องชนกแห่งกษัตริย์ผู้กระทำมหาภารตยุทธ์นั้น ก็ทำวทุษ
ยันต์ผู้เป็นพระเอกในเรื่องนี้ นับว่ามีนามปรากฏในหมู่กษัตริย์
จันทรวงศ์ เพราะเป็นบิดาแห่งท้าวภรต ผู้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
องค์ที่ ๑ ในมัธยมประเทศ และนามประเทศนี้ที่เรียกว่ามหาภารต
ววรรษ ก็คือเรียกตามท้าวภรตนั้นอีก ส่วนศกุนตลานางเอกนั้น ตาม
เรื่องว่าเป็นบุตรพระวิศวามิตรมุนี ซึ่งมีนามว่าพระเกาศิก (คือชื่อ
กุกติก) ส่วนมารดาแห่งนางศกุนตลานั้น คือ นางฟ้าชื่อเมนกา ซึ่ง
พระอินทร์จัดให้ลงมาทำลายพิธีของเกาศิก

“ต่อมาภายหลังยุคมหาภารตนั้น มีจินตกวีชื่อกาลิทาส ได้
เก็บความมานิพนธ์ขึ้นเป็นเรื่องละคอนชนิดที่เรียกว่า “นาฏกะ”
คือเป็นคำพากย์และเจรจา คล้าย ๆ บทโขนของเรา แต่มีแบ่งชุด
หรือบริเณทเป็น ๗ ชุด คำที่แต่งเป็นคำฉันทคณะต่าง ๆ ตามแต่
จะเหมาะแก่คำพูดของตัวละครละคอน เพราะในนาฏกะ ตัวใดที่เป็น
กษัตริย์หรือฤษีชีพรามณ์พูดภาษาสังสกฤต ผู้หญิงพูดปรากฤต
(ซึ่งเป็นภาษาสามัญของสังสกฤต) ฉะนั้นเป็นต้น

“ส่วนวิธีเล่นละคอนชนิดนาฏกะนี้ ก็เหมือนละคอนของเรา
นั่นเอง คือมีฉากหลังโรง มีประตูออกที่หลังฉากเรียกว่า “เน

บัดนี้” เป็นที่แต่งตั้ง วิธีใช้บทก็เห็นจะเป็นอย่างไรน ส่วนบท
นั้น ตัวละครร้องเอง เจริงเอง เว้นเสียแต่ตอนที่มิใช่คำพูดเป็น
คำเนนเรื่อง ก็มีคนพากย์เจริญอย่างไหนของเรา ในการแต่งเรื่อง
นี้ ข้าพเจ้าจึงจัดไว้เช่นนั้นบ้าง คือ ในตอนใดควรจะพูดได้ก็ให้
ตัวละครพูดเอง ต่อเป็นตอนที่จะไม่สะดวกแก่จะทำเช่นนั้น จึง
ให้คนอื่นเจริญแทน ”

“ส่วนกาลิทธาสนกวีผู้แต่งบทละครคนๆ นั้น เป็นกวีมี
ชื่อเสียง เป็นผู้หนึ่งในนครรัตนกวีผู้อยู่ในราชสำนักพระเจ้าวิกรมมา
ทิตย ราชผู้ครองนครอุชชยนิ แต่ศักราชไม่สู้จะแน่นอนนัก เป็น
ชื่อท่มเดียวกันอยู่ เพราะเหตุว่าราชผู้ทรงนามว่าวิกรมมาทิตยมีหลาย
องค์ และกวีชื่อกาลิทธาสนกวีมีหลายคน ข้าพเจ้าอยากจะใคร่สันนิษ
ฐานว่า ชื่อกาลิทธาสนจะเป็นราชทินนามสำหรับตำแหน่งรัตนกวี ไม่
ใช่เป็นนามบุคคลผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ จริงอยู่บางทีในชั้นต้นก็จะ
มีรัตนกวีสำคัญคนหนึ่งชื่อเช่นนั้น แล้วต่อมาภายหลังใครมีฝีมือดี
ก็ได้ว่าที่กาลิทธาสรัตนกวี ดังนั้นดูเข้าที่อยู่กว่าอย่างอื่น

“ศกุนตลาเป็นนาฏกะซึ่งชาวยุโรปตื่นตื่นกันมากกว่าทุกเรื่อง
มีแปลแล้วเป็นหลายภาษา แต่นอกจากศกุนตลา ยังมีนาฏกะของ
กาลิทธาสนที่มีชื่อเสียงอยู่อีก ๒ เรื่อง คือ เรื่องวิกรมโรวสี ๑ มาล
วิภาคนิมิตร ๑ และยังมีหนังสือภาพยี่ว่าเป็นของกาลิทธาสนอีก คือ
รมวุตะ ๑ กุมารสัมภว ๑ เมฆุต ๑ ฤทิสंहาร ๑ กับได้แต่ง

คำรับแบบฉันทน์ ชื่อ ศรุตโพธ

“ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขออธิบายว่า การแต่งบทละคอนเรื่อง ศกุนตลาเป็นภาษาไทยนี้ ข้าพเจ้าตั้งรูปตามใจของข้าพเจ้าเอง คือ ให้เหมาะแก่การที่จะเล่นเป็นละคอนอย่างไทยได้ ไม่ได้เดินตาม แบบนาฏกะฉบับเดิม แต่หาได้คิดเพิ่มเติมข้อความอันใดลงไปโดย อำนวยใจนอกเรื่องไม่ ทั้งเนื้อเรื่องและเนื้อความ ถ้าผู้ใดจะสนใจ สอบกับต้นฉบับ คงจะเห็นว่าข้าพเจ้ามิได้ยักย้ายนอกคอกไปปาน ไตนักเลย ถ้าหากว่าจะมีข้อที่คลาดเคลื่อนอยู่บ้าง ก็จะเป็นเพราะ ข้าพเจ้าอ่านภาษาสังสกฤตเองไม่เป็น ต้องอาศัยฉบับอังกฤษ ซึ่ง เซอร์วิลเลียม โยนส์เป็นผู้แปล และได้อาศัยฉบับของเซอร์โมเนียร์ วิลเลียม เทียบเคียงบ้าง เพราะฉะนั้นก็เห็นมีทางที่จะคลาดเคลื่อน มีความเพี้ยนอยู่บ้างก็เป็นได้ แต่คงจะไม่ผิดมากเท่าเรื่องรามเกียรติ์ หรืออนิรุทธ์ (“อนรุท”) ที่ได้แต่งๆ กันมาแล้ว และเชื่อว่าจะมี ผู้ติได้ก็แต่นักปราชญ์ผู้รู้ภาษาสังสกฤตและพอใจแปลหนังสืออย่าง เปரியูเท่านั้น ”

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีต้นฉบับรักษาไว้ ณ หอสมุดแห่งชาติ มีอยู่มากมายด้วยกัน มีทั้ง ประเภทบทละคอนและความเรียงต่างๆ ซึ่งผู้สนใจจะขอยุ่บัญชี รายชื่อได้ บางเรื่องซึ่งกรมศิลปากรได้รับพระราชทานพระบรม- ราชานุญาตให้จัดพิมพ์ได้ ก็อนุญาตให้ผู้มาขอพิมพ์นำไปตีพิมพ์ได้

ทุกโอกาส ส่วนบางเรื่องที่ยังมิเคยได้รับพระบรมราชานุญาต กรม
ศิลปากรก็พร้อมที่จะขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ ทั้งนี้
เพื่อเผยแพร่ พระเกียรติคุณ และ พระปรีชาสามารถของพระบาทสม
เด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในด้านอักษรศาสตร์และวรรณคดี
เฉพาะเรื่องศกุนตลานั้นเป็นที่นิยมแพร่หลายมาก มีผู้ขออนุญาตพิมพ์
เผยแพร่ทั้งในงานกุศลและพิมพ์จำหน่ายแล้วหลายครั้ง นอกจากนี้
กระทรวงศึกษาธิการก็ยังคัดเลือกให้ใช้เป็นแบบเรียนในโรงเรียน
ด้วย

หนึ่ง ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ เจ้าภาพได้นำประวัติ พระยา
กทਾਰบตีสีหราชบาลเมือง (เทียบ อัครวรัช) ให้พิมพ์ไว้ต่อกจาก
คำนำนี้

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุประทาน ซึ่ง
เจ้าภาพได้จัดบำเพ็ญอุทิศแก่ พระยา กทாரบตีสีหราชบาลเมือง
(เทียบ อัครวรัช) เป็นบิณฑุภูฐานธรรม และได้ให้พิมพ์หนังสือ
แจกเป็นกุศลวิทยาทาน ขออำนาจกุศลทั้งนี้จงเป็นบัจจยัตถ์บันดาล
ให้ พระยา กทாரบตีสีหราชบาลเมือง (เทียบ อัครวรัช) ผู้ถึงแก่
อนิจกรรม ได้ประสบแต่อิฏฐคุณมณูผลในสัมปรายภพ สมดัง
เจตจำนงของเจ้าภาพทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๑๖ พฤษภาคม ๒๕๑๒

พลตำรวจตรี มหาเสวกโท

พระยาคณาธิบดีสี่ทหารบาลเมือง (เทียบ อัศวรักษ์) ปม. ทจว. รว.

ประวัติ

พล. ต.ต. พระยาคทาธรบดีสิหราชบาลเมือง ปม. ทจว. รว.
(เทียบ อัครวัักษ์)

พระยาคทาธรบดีสิหราชบาลเมือง (เทียบ อัครวัักษ์) เกิดเมื่อวันที่
๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๘ ที่ตำบลเขาวราช จังหวัดพระนคร เป็นบุตร
หลวงธรรการกำจัด กับ นางพลับ มีพี่น้องรวม ๖ คน

๑. นายเทียบ (พระยาคทาธรบดีสิหราชบาลเมือง)
๒. ค.ช. มัน
๓. น.ส. เพ็ญ
๔. นายใช้ (พระยาราชอักษร)
๕. นางเยื้อง (สมรสกับหลวงเรืองฤทธิ์ รัชตะ)
๖. นายหลง (หลวงพิชิตธรรการ)

การศึกษา

เมื่อเล็กได้ศึกษาโรงเรียน อัสสัมชัญ แล้วย้ายไปที่โรงเรียน
ราชวิทยาลัย

เข้ารับราชการ

เป็นนายร้อยตำรวจโท เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๗

เป็นอธิบดีกรมพระอัครราช เมื่อ ๕ สิงหาคม ๒๔๕๗

เป็นจเรตำรวจ เมื่อ ๑ มกราคม ๒๕๕๘

เป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี เมื่อ ๑ มกราคม ๒๕๖๕

ตำแหน่งพิเศษ

พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นร้อยเอก นายทหารพิเศษ

พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการสลากกินแบ่งรัฐบาล

พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นกรรมการผู้อำนวยการออกสลากกินแบ่งรัฐบาล

รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น

นายวรากรบัญชา เมื่อ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๔

นายฉันทหุ้มแพร ๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

พระอัครวิเศษศรีสุริยพาหน ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๖

พระยาศุภวิเศษศรีสุริยพาหน ๑ มกราคม ๒๕๕๘

พระยาคทาธรบดีสหราชอาณาจักรเมือง ๑ มกราคม ๒๕๕๘

รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย

๕ สิงหาคม ๒๕๕๕ รัตนวราภรณ์

๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ทูตียจุลจอมเกล้า

๑ มกราคม ๒๕๖๕ ประดมาภรณ์มงกุฎไทย

๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ ทูตียจุลจอมเกล้าวิเศษ

พระยาคทาธรบดี ๑ มีบุตรและธิดา รวม ๑๖ คน

๑. นางสาวเปล่งศรี (ถึงแก่กรรม)
  ๒. ด.ช. เปรี๊ยะบ (ถึงแก่กรรม)
  ๓. ด.ญ. วิลาส (ถึงแก่กรรม)
  ๔. นางทิพยา (สมรสกับนายหล่อ จารุโยธิน)
  ๕. นายทำเนียบ
  ๖. นายยุคต์
  ๗. นายเจลิ้ว (ถึงแก่กรรม)
  ๘. นายหน้อย
  ๙. นางศิจิ (สมรสกับนายอัมพร ทัพพะรังสี)
  ๑๐. นายทาบ
  ๑๑. นางทนมศรี (สมรสกับนายอิทธิ บุรณสมภพ)
  ๑๒. นายทวี
  ๑๓. นางสุรางค์ (สมรสกับนายกนก กรรณสูต)
  ๑๔. พ.ต.ต. ทิพย์
  ๑๕. นายวัฒนา
  ๑๖. นางกุสุมา (สมรสกับนายดำรงค์ พงญยุทธ)
-

รายนามเจ้าภาพบำเพ็ญกุศล

วันอาทิตย์ที่	๒๓	กุมภาพันธ์	พลโทอำนวย ไชยโรจน์
วันจันทร์ที่	๒๔	กุมภาพันธ์	นักเรียนเก่าวิชราวุธ
วันอังคารที่	๒๕	กุมภาพันธ์	สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล
วันพุธที่	๒๖	กุมภาพันธ์	ราชกรีฑาสโมสร
วันพฤหัสบดีที่	๒๗	กุมภาพันธ์	กองบัญชาการตำรวจนครบาล
วันศุกร์ที่	๒๘	กุมภาพันธ์	เพื่อน ๆ ลูก (นักกอล์ฟคู่สัต)
วันพฤหัสบดีที่	๖	มีนาคม	นักเรียนเก่าราชวิทย
„	๑๓	มีนาคม	ราชตฤณมัยสมาคม
„	๒๐	มีนาคม	คุณดำรงค์ ช่างตระกูล
„	๒๗	มีนาคม	คุณพูนลาภ พิชิตธุระการ อิศวรภัย
„	๓	เมษายน	สกุลสุขุม
„	๑๐	เมษายน	สมาคมรักบี้ฟุตบอลแห่งประเทศไทย
„	๑๗	เมษายน	คุณนุช หลงฉายา
„	๒๔	เมษายน	สถานีโทรทัศน์สี่ กองทัพบก
„	๑	พฤษภาคม	นักเรียนเก่ามหาดเล็กหลวง
„	๘	พฤษภาคม	สมาคมนักเรียนเก่าออสเตรเลีย
„	๑๕	พฤษภาคม	คุณทาบ อิศวรภัย
„	๒๒	พฤษภาคม	คุณวิลาศ โอสถานนท์
„	๒๙	พฤษภาคม	อดีตนักกรีฑา ๆ
„	๓๐	พฤษภาคม	คณะเจ้าภาพ
„	๓๑	พฤษภาคม	กองกำกับการรถวิทยุตำรวจนครบาล

ลำดับฉาก

ตอนที่ ๑

องก์ที่ ๑

- ฉากที่ ๑ : ในป่า, ใต้ต้นไทรย่อย.
ฉากที่ ๒ : ชายทุ่ง.
ฉากที่ ๓ : ชายป่า, ใกล้อาศรมพระกัณณะ.

องก์ที่ ๒

- ฉากที่ ๑ : สวนดอกไม้, ในเขตสำนักพระกัณณะ.
ฉากที่ ๒ : ในบริเวณสำนักพระกัณณะ.
ฉากที่ ๓ : สวนดอกไม้อีกตอน ๑ ในเขตสำนักพระกัณณะ.

ตอนที่ ๒

องก์ที่ ๑

- ฉากที่ ๑ : ห้องในกุฏิที่อยู่ของศกุนตลา.
ฉากที่ ๒ : ริมฝั่งน้ำมาลินี.
ฉากที่ ๓ : ท้องพระโรง, กรุงหัสติน.

องก์ที่ ๒

- ฉากที่ ๑ : ตลาดในกรุงหัสติน.
ฉากที่ ๒ : ในราชมณฑลพิธีของท้าวทุษยันต์.
ฉากที่ ๓ : วิมานพระอินทร์.
ฉากที่ ๔ : สวนสำนักพระเทพบิดร.

ศกุนตลา

บทละครเรื่องสำหรับเล่นบนเวที

(แบบละครดึกดำบรรพ์)

ตัวละคร

มนุษย์

ท้าวทุขยันต์,	(ราชาจันทรวงศ์ผู้ครองนครหัตถี)
ภรตกุมาร,	(โอรสแห่งท้าวทุขยันต์)
วาทายน,	(มดเหี้ยรบาลของท้าวทุขยันต์)
โสมรต,	(ปุโรหิตของท้าวทุขยันต์)
มิตรวาระสุ,	(นครบาลแห่งนครหัตถี)
นายสารดีของท้าวทุขยันต์.	
กมุทิล,	(ชาวประมง)
ราชบุรุษที่ ๑	} (กองตระเวน)
ราชบุรุษที่ ๒	
พระกัณณะมุณี	(คณาจารย์, บิดาเลี้ยงของศกุนตลา)
ศรณกะรพ	} (พราหมณ์ผู้เป็นทนต์ของพระกัณณะ)
ศารทวดี	
ฤษีตน ๑	(ในสำนักพระกัณณะ)

ศกุนตลา (นางเอก)

อนุสฺยา } (พี่เลี้ยงของศกุนตลา)
 ปิยวาท }

โคตมีพราหมณี (หัวหน้าผู้ปกครองคณนารีในสำนักพระกัณเฑาะ)

นอกจากนี้มีเสนาและพรานของท้าวทุษย์นัต์, พราหมณ์,
 พลเมือง, ทาสของพราหมณ์, ฯลฯ

เทวดา

พระกศป (เทพบิดร)

พระอหิติ (เทพมารดา)

พระอินทร์

พระมาตาลี (สารดีของพระอินทร์)

นอกจากนี้มีบริวารของพระเทพบิดร.

ตอนที่ ๑

องก์ที่ ๑

ฉากที่ ๑

ในป่า, ใต้ร่มไม้ไทรช้อย

(มีรถอยู่ใต้ร่มไม้ไทร, ไม่มีม้าเทียม, ท้าวทุษยันต้นนั่งอยู่
บนรถ, และเสนาบริวารนอนแหวดล้อม, กับมีทหารรักษายาม
ตามสมควร.)

[ก่อนเปิดม่าน, คนเสียงเริ่มร้อง “ซ้ำ” ในโรง]

บทร้อง – คนเสียง

(ซ้ำ)

๑ เมื่อนั้น

องค์ท้าวทุษยันต้นนาถา

บรรทมร่มไม้ในพนา

สุชาภิรมย์ฤดี

เมื่อยล้าล่าเนื้อมาหลายวัน

แรมกลางไพรสันต์สุขี

จนจวนจะสิ้นราตรี

ภูมิพลิกพินต้นนิทรา ฯ

[เปิดม่าน]

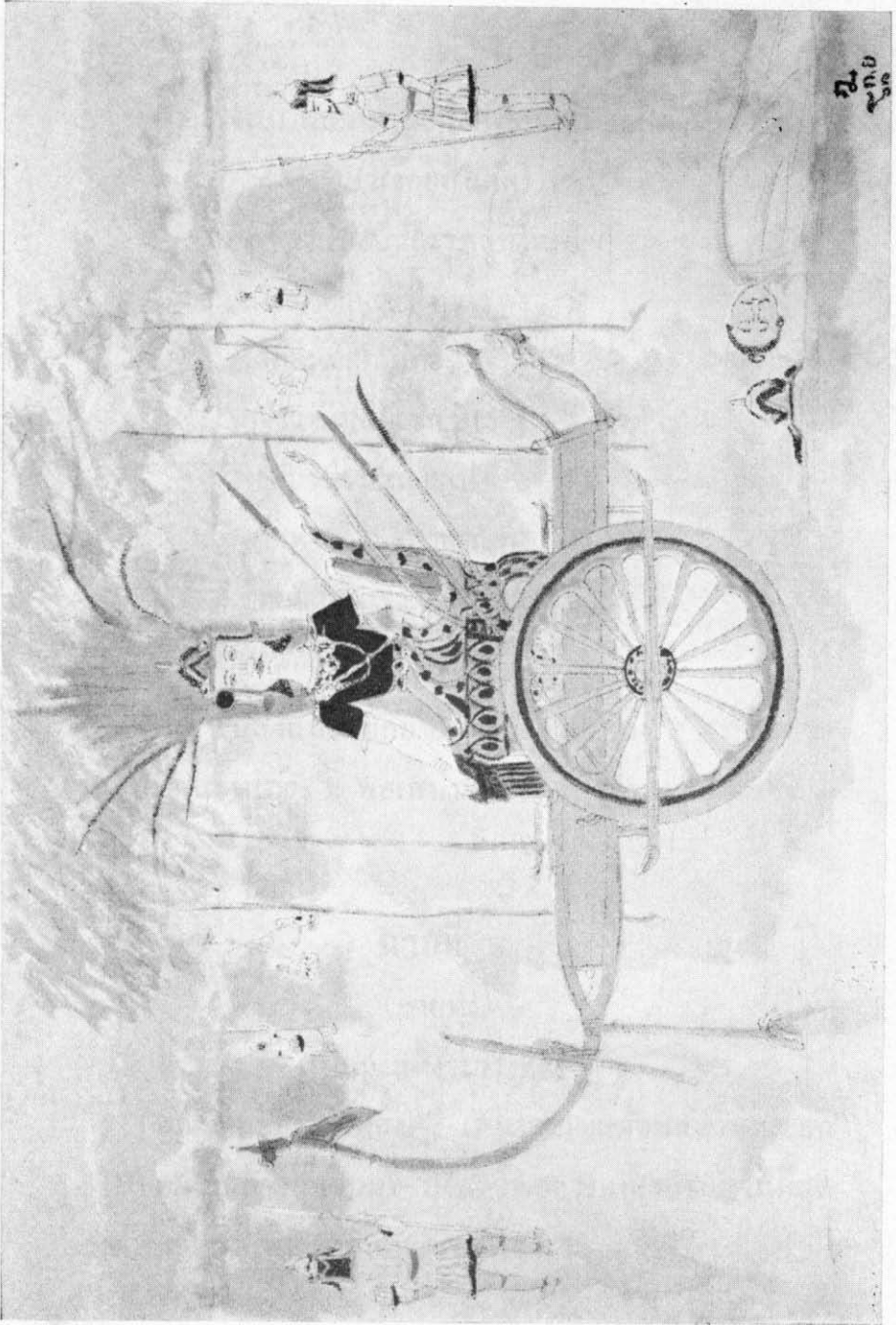
บทร้อง — ทูษยันต์

(แหกมอญ)

๑ แลคูอรุณไขแสง
 แสงแฉงเรือเรืองเวหา
 คูแจลัมเหมือนแก้วกัญญา
 โสภาแรกรุ่งนครุณราม
 ดาวเดือนเลื่อนลับเวหน
 สุรียนผ่องพณภูมิสาม
 แสงจับยอดไม้ใบงาม
 วาม “ ุ น้ำค้างเคลือบใบ
 แสงจับรถแก้วแวววิบ
 แสงจับเกราะทหารน้อยใหญ่
 คูพลสพรังพร้อมไป
 ผ่องใสราวพลเทวัน ฯ

(กระบอก)

๑ ตื่นเด็กเสนาอย่าซ้ำที่
 สุริย์ศรีแจ่มกระจ่างกลางสวรรค
 จับอาวุธสาตราอย่าซ้ำพลัน
 จะได้รับพากันเข้าสู่ตง ฯ

(ระหว่างนี้เสนาต้นซันและนั่งประนมมือคอยฟังรับสั่ง.)

(สร้อยสนตัด)

๑ จงแบ่งบันสรรพลงหลาย

แยกย้ายกันเข้าไพร่ระหง

ไล่ต้อนมฤคในดง

กูจ้านงยงเล่นเช่นวันวาร

จะขับรถจรคเสี้ยวไป

ตามทางที่ในไพร่สาณฑ์

อีกออกทุ่งแจ้งแหล่งลาน

เป็นที่สำราญวิญญา ฯ

(เสนารับสั่งแล้วแยกย้ายกันไป. เชิดฉิ่ง. สวรถีเอาม้า
มาเทียบรถเสร็จแล้ว, พอเสนาเข้าโรง รถพระก็เคลื่อนตาม
เข้าโรงไป.)

ฉากที่ ๒

(ชายทุ่ง)

(เป็นม่านทั้งระว่างหลืบ)

(พิณพาทย์คงตีเชิดฉิ่ง. เสนากับเขนต้อนสัตว์ผ่านออกมา; ท้าวทุษยันต์ขี่รถออกมา บึงสัตว์พอควรแก่เวลา. ในที่สุด
กว้างดำจึงออก. พิณพาทย์หยุดเชิดฉิ่ง.)

บทร้อง—นายสารดี

(กาเรียนทอง)

๑ เหลือบเห็นกวางฆ่าคำขลับ

งามสรรพสะพรั่งกิ่งเลขา

งามเขาปนกิ่งกาญจนา

งามตานิลรัตน์รุจี

คอง่งปนวงราววาก

รูปสอคราوانางสำอางค์ศรี

เหลียวหน้ามาคุกุมมี

งามทั้งนารีฆ่าเลื่องอายุ

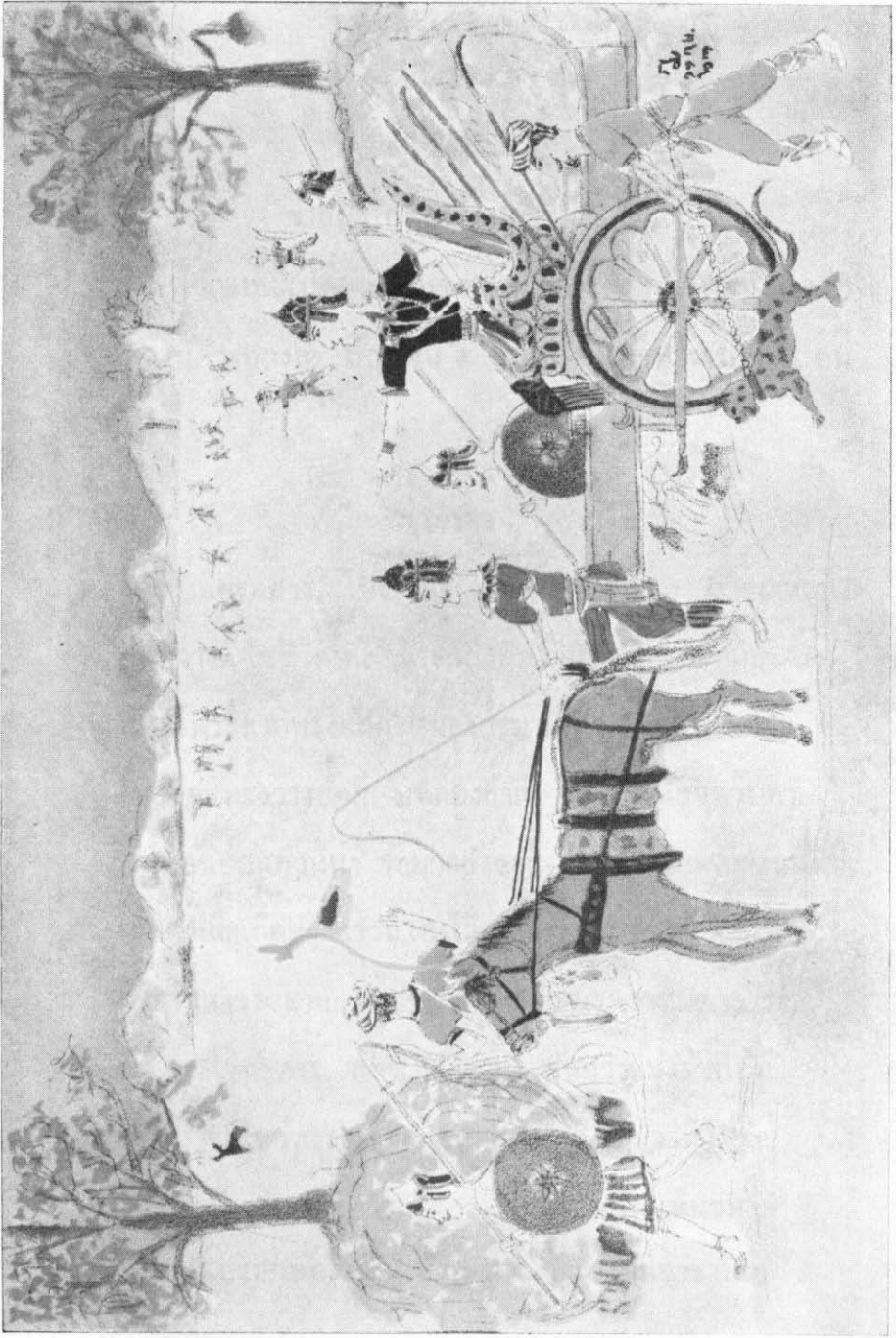
ยามวิ่ง ๆ เร็วตั้งลมส่ง

ตัดตรงท่งพลันผันผาย

จอมกษัตริ์เร่งรถพรรณราย

กระทั่งถึงชายไพรวัน ๆ

(เช็ดกลอง. กวางทำท่าหลบหลีก, และเสนากับเขน
ทำท่าล้อม, แต่ในที่สุดกวางแหกล้อมหนีไปได้; เสนากับเขน
วิ่งไล่, หายเข้าโรง, และรถพระก็แล่นไล่ตามหายเข้าโรงไปด้วย.)

ชโย! พระจอมภูว	ศัตรุจงพินาศกษัย
พระยศพระเกียรติไกร	กระต็องพันธรณี
จงมีปีโยรส	ตำรวงคุณะธรรมมี
จรรโลงบัฏพี	เปนจอมจักรพรรดิพงศ์ ฯ

ทฤษัณฑ์ ๑ ข้าขอรับพรชัยมง คลเลิดวางลง ด้วยยินดีเหนือเกศา.

อนึ่งขอพระคุณกรุณา ชี้แจงแก่ข้า ให้แจ่มกระจ่างสว่างใจ:
พระคุณนี้อยู่แห่งใด, อาศรมอยู่ไหน, และใครเป็นพระคณาจารย์.

ฤษั อ้นอาตมาอยู่ตำราญ ในอาศรมสถาน แห่งหิมพานต์ไพรนี้.

โน่นแลล่าน้ำมาลินี ไหลเย็นเป็นที่ โสภสรงองค์พระดาบส,
นามพระกัณเฑาะจอมพรต ฤชาปรากฏ เปนยอดแห่งกาศยปรพันธุ์;
เธอเกื้อกรุณาสัตว์อัน อยู่ในไพรสัณฑ์ มิได้เลือกหน้าปรานี.

นางศกุนตลานารี องค์พระมุนี ท่านเลี้ยงและรักรักยอกใจ.

นางนั้นหมั่นเอาใจใส่ แก่ฝูงสัตว์ใน จังหวัดพนัศพนาลี.

จนสัตว์รักใคร่ไมตรี เหมือนน้มนารี ประจุเป็นมารดา.

แม้องค์บพิตรอิศรา ทรงว่างกิจจา ขอเชิญเยี่ยมอาศรม;

คงได้ทรงรับประจุคม ตามเขียงนิยม ณแบบโบราณประเพณี.

แห่งนั้นองค์พระภูบติ จะทรงพบชี ประพฤติสัมมาปฏิบัติ.

พระกมลบรมกษัตรี จะได้โสมนัส เบิกบานสราญนัคนา.

ว่าพระเป็นผู้รักษา คณะเหล่าข้า แผ่นดินประพฤติดีงาม.

ทฤษัณต์ เอว้ ภันเต! มหาพราหมณั. ตูซ้าชอถาม อี้กค้ำเพือสนักังขา;
 อ้นพระมุนีปริษา ช้านาณูณานกล้ำ, และเล็ดอนพราหมณัวิสัย.
 ท่านอยู่อาศรมหรือเอนะ ตูซ้านัไซร์ไคร์ริบไปนอบนมัสการ.
 ฤษั องคัพระกัณณะคณาจารย์ ท่านจากสถาน รอนแรมระหว่าง
 กลางไพร.

โดยท่านประสงคัจงใจไปบูชาไหว้ พระผู้เป็นเจ้าสติคัยเสถียร.
 ณทเวสถานโสมะเตียรถั, เพือบ้ำเพ็ญเพียร ตะบะเสตะ
 เคะระห้ร้าย.

อ้นจะมีมากล้ากราย ทั่วนางโณมฉาย สกุนตลามารศรี;
 แต่องคัพระมิ่งมุนี กำซับบุตรี ให้คอยรับแขกแปลกมา.
 ขอเชิญบรมราชา เสด็จยาตรา ยังอาศรมร่มไม้ใหญ่.
 อาตมะมีกิจจำไป หาทักกิ่งไม้ เพือเพิ่มผลตุงอ็คคั,
 ขอทูลลาพระภุมิ ต่อไปทางนั.

ทฤษัณต์ สารุ ภันเต! ซ้าลา.

(ฤษัจูงกวางเข้าโรง, และบริวารก็ตามเข้าโรง.)

ทฤษัณต์ (เรียก) สารถั!

สารถั (ชานในโรง) พิจะคะ! (ออก)

ทฤษัณต์ เวลันตวันก็สาย, พลนิกายก็คง จะเห็นจเห็น้อยเมือยล้า.

กุกิตว่าจะไปพักร่ม ที่อาศรมพระมุนี ที่แลเห็นอยู่โน่นรำไร.

สารถั พิจะคะ.

บทร้อง—ทุษย์นัต

(โยนดาบ)

๑ แลดูที่อยู่พระคาบส
งามงกหาที่ตมิได้
คูน่าภิรมย์ร่วมไม้
น้ำใสไหลเย็นเป็นขวัญตา
โน่นข้าวปลูกไว้ใช้พลี
ริม^๕สนามศักดิ์หญ้า
ควนไฟที่กู่ณฑ์บูชา
หอมขึ้นนาสากลิ่นสุกัณฑ์
ฝูงกวางอย่าง^๕เืองชำเลื่องเห็น
ไม่หลีกเร้นเฉยอยู่คู่มัพรัน
คูน่าสบายใจครัน
ทุกสิ่งสรรพ^๕ควรแก่พระมุนี ๖

บทร้อง—ทุษย์นัต กับ สารดี

(แจกบรเทศ)

ทุษย์นัต

๑ กูจะไปอาศรมพระทรงพรต
อยู่กับรตเกิดนาสารดี
เข้าเขตสถิตยพระโยคี

ควรมีเคารพแต่เมื่อนินทร์
 จำกูจะเปลื้องเครื่องทรง
 ถ่อมลงซึ่งยศศักดิ์สิ้น
 เหมือนนุกเคารพพรหมินทร์
 คงสมถวิลจินตา ฯ

สวรรค์ ๑ ข้าจะสั่งพหลพลไกร
 ให้พักตามร่มไม้ใบหนา
 คอยพระจอมสากล่อยุจนกว่า
 จะเสด็จคืนมาณที่นี้ ฯ

(พิณพาทย์ตีพญาเดิร. ทูษยันต์กับสวรรคตเข้าโรงคนละทาง.)

(ปีค่ม่าน)

องก์ที่ ๒

ฉากที่ ๑

สวนดอกไม้, ในเขตสำนักพระกัณหา

(พิณพาทย์ทำเพลงช้าเพลงเร็วพอสมควร.)

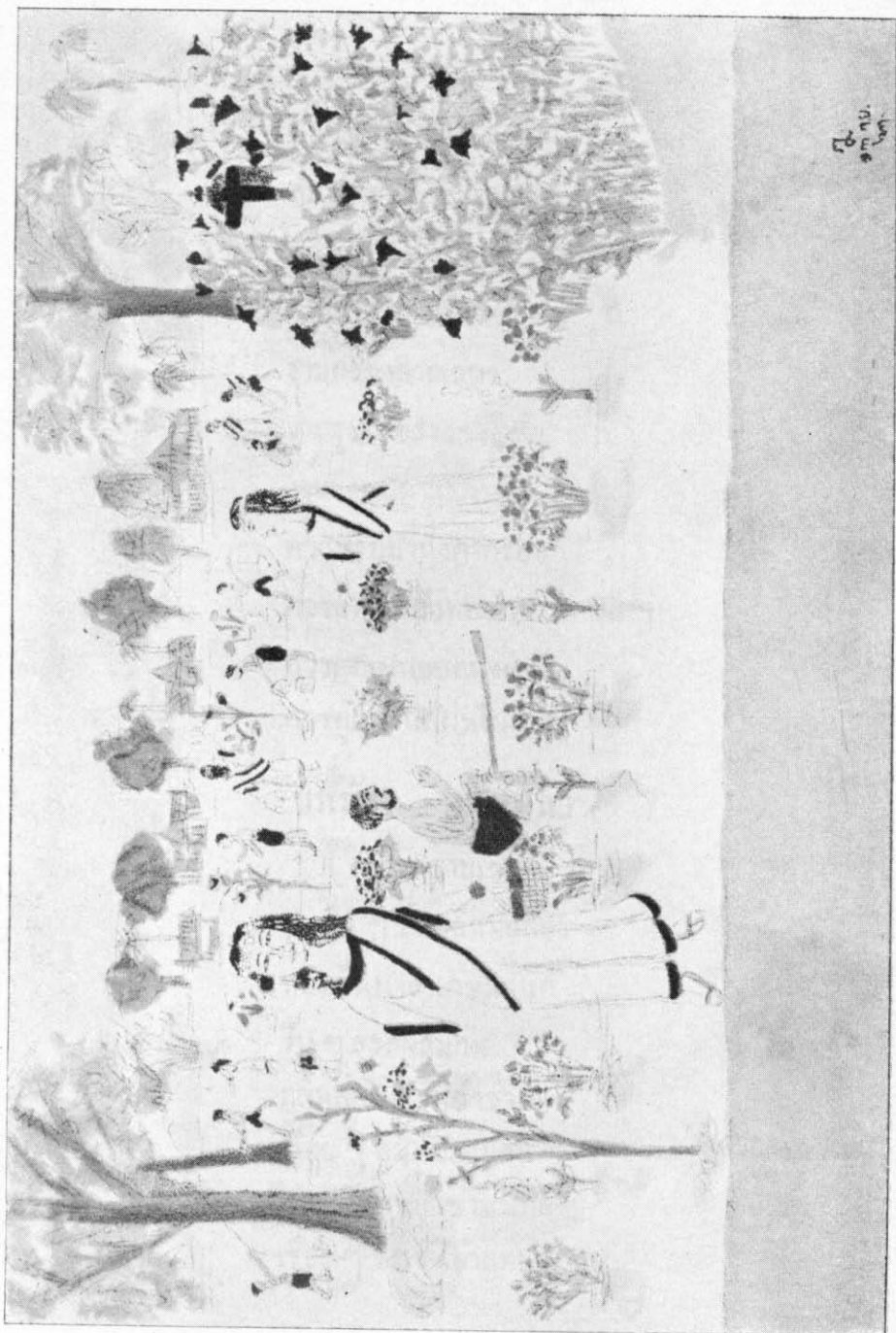
[เปิดม่าน]

(นางศกุนตลา, อนุสุยา, ปีย์วาท, รำเพลงออกมา, มีสาวใช้และคนทำสวนตามออกมาด้วย. ลงลากกลางโรง. ในระหว่างพิณพาทย์ทำลาน, ท้าวทุษย์ขึ้นต่อออกอีกทาง ๑ และเข้าแฝงพุ่มไม้. นางทั้ง ๓ คบคุมชาวสวนให้ทำสวนระหว่างเวลาที่มิบทร้องต่อไปนี้.)

บทร้อง—ทุษย์นต์

(ชมโฉม)

๑ นี้ฤๅบุตรีพระดาบส
งามมหกหาใครจะเปรียบได้
อนิจจาบิดาท่านแสรังใช้
มารคตันไม้พวนดิน
กฤษีวิสนวลลของอ่อน

Handwritten signature or mark in the top right corner.

มลิจ้อนตุคำไปหมตสัน
 สองเนตร้งามกว่ามฤติน
 นางนี้เป็นปิ่นโลกา
 งามโอษฐคงโบไม้อ่อน
 งามกรต้งลายเลขา
 งามรูปเลอสรรวัญฟ้า
 งามยิ่งบุบผาแบ่งบาน
 ควรหรือมานั่งการรอง
 ควรแต่เครื่องทองไพศาล
 ควรแต่เป็นยอคนงคราญ
 ควรคู้ผู้ผ่านแผ่นดินไฟท ข.

บทร้อง - ศกุนตลา

(ลมพัดชายเขา)

๑ รื่น ๆ ชื่นกลิ่นมัลลิกา
 หอมชื่นนาสาเกษมสันต์
 รื่น ๆ สุรภิษสมกัน
 กลิ่นสุคันธ์เย็นน้ำชำระ
 เรื่อย ๆ ลมพัดมาอ่อน ๆ
 โขยกลิ่นเกษรเข้ามาใกล้
 เรื่อย ๆ รสเร้าเข้าฤทัย

พาให้ปลื้มเปรมฤดี
 งามเอิบบุบผชาติสอาดครัน
 ถึงยามวสันต์เปล่งศรี
 ต่างสุขเกษมเปรมปรีย์
 ประหนึ่งจะมีกจิวิวิทย์ ฯ

บทร้อง – นางผีเสื้อและกำนัล (รำ)

- ปียวาท   ๑   นี่แน่แม่เล็ก ๆ หล่อนรู้ใหม่
 ว่าเหตุไฉนมีตรกนิษฐา
 จึงได้ร้องรำเล่นเช่นร้องมา ?
- กำนัล   จงเล่าไปเถิดจำอย่าอำพราง.
- ปียวาท   หล่อนคงนึกในใจเป็นแม่นมั่น
 ว่านี้ยามวสันต์ฟ้าสว่าง,
 คุบบุบผายังวิวิทย์กันได้พลาง
 ไฉนเล่าตัวนางจะร้างรัก.
- อนุสุยา   จริงละหล่อนช่างสุนทรพจน์ว่า.
- กำนัล   จริงเจ้าชาควรเห็นเป็นเหมาะหนัก.
- อนุสุยา   แม้มีชายได้ประสพพบหงส์ลักษณะ,
 กำนัล   คงต้องรักจริงแท้เป็นแน่นอน.

ปีย์วาท   สงสารน้องนงรามยามยังรุ่น,
 กำนัล   โอ้แม่คุณงามสรรพราวอัปสร,
 อนุสุยา   มาตกอยู่กลางป่าพนาคร,
 กำนัล   อยู่นครคงไม่ร้างห่างคู่เชย.

เจรจา

ศกุนตลา   หมั่นได้!
                  ช่างกระไรรูมาว่า, นิจจาเอ๋ย!
                  ไม่คิดเห็นแก่หน้าซ้ำบ้างเลย
 อนุสุยา   มิใช่เราแสรังเยี้ยหล่อนเมื่อไร.
                  เพราะพวกเรารักเจ้าเขาวภา,
                  อยากเห็นหน้าน้องแจ่มแจ่มใส,
                  และความสุขสำราญบานฤทัย
                  จะหาไหนไม่เปรียบเทียบความรัก.
                  เพราะอยากเห็นอรไทยได้สุชี
                  จึงนี้ก็อยากให้มีชายสูงศักดิ์,
                  มาอาศรมชมโฉมประโลมลักษณะ.
 ศกุนตลา   อย่าพูดมากไปนักเลยน้องอาย.
 ปีย์วาท   ในที่นี้ก็ไม่มีผู้ชายมา
                  เว้นแต่พวกบ่าวข้าของโฉมฉาย.

อันที่จริงนี่ก็ขึ้นมาหาเสียตาย,
มีผู้ชายก็แต่พวกฤๅษีไพร.

อนุสุยา   อัย! หล่อนจ๋า! ช้าก่อน, ไครซ่อนอยู่;
ฉันมองดูตะกุ่ม ๆ ฟุ่มไม้ใหญ่.
เฮ้ย, พวกทาส! เร็วหว่า, มาไว ๆ;
คันคู้ที่ฟุ่มไม้นั้นสักที.

(พวกทาส, ถือเครื่องมือทำสวน, มาที่ฟุ่มไม้, มองและ
ค้นพอสมควร, แล้วท้าวทุษยันต์จึงออกจากฟุ่มไม้. พวกทาส
ถอยกลับไปอยู่ข้างหลัง.)

บทร้อง – ทุษยันต์

(ขอมกล่อมลูก)

๑ ข้าขอโทษอย่าโกรธเลยสาวศรี
ความมุ่งร้ายจะมีก็หาไม่
ตุฐาเดินมาหนทางไกล
หมายใจจะเข้ามาขอพัก
มาเห็นโฉมนางสาวอังก้องค์
กิตชรอยเฝ้าพงศ์ผู้มีศักดิ์
แต่ครั้นจะกล่าวถามทัก
เกรงว่านางลักษณะจะรำคาญ
ตุฐาเป็นเชื้อชาติกษัตริย์

อยู่หัตถ์หินไพศาล
 ต้าวนางผู้ยอดเขาวมาลัย
 มีนามขนานฉันท. ฯ

บทร้อง—นางทั้งสาม (คลุ้มไปง)

- อนุสุขา   ๑ เหตุไฉนไม่ตอบซึ่งวาจา
 ที่บุรุษนี้มาถามไถ่
- ศกุนตลา   น้องนี้กวางนางอยู่อย่างไร
 เพราะมิได้เคยพบชายเช่นนี้
- ปิยวาท   รูปสง่าผ่าเผยน่าเชยชม
- อนุสุขา   กล่อมกลมกำลังทั้งราชสีห์
- ปิยวาท   กิริยาท่าทางอย่างเลิศดี
- อนุสุขา   ทั้งวาจาพาทีถึงคงาม
- ปิยวาท   หล่อนเอยจงพูดแทนน้องเรา
 ตอบเขาที่มีกระทู้ถาม
- อนุสุขา   ฉันทจะอธิบายขยายความ
 เล่าเรื่องนงรามตามเขาศัก ฯ

บทร้ออง-อนุสุยา

(เขนง)

๑ นางชื่อศกุนตลา
 เป็นธิดาเกาศิกทรงศักดิ์
 กับนางเมนะกายอดรัก
 จงรู้จักไว้เกิดกำเนิดดี
 พระวิศวามิตรบ้ำเพ็ญพรต
 ร้อนหมตกระทั่งโกศ
 จึงใช้เมนะกาเทวี
 มาทำลายพิธีทรงธรรม
 พะเหินประจวบฤๅกาล
 บุปผชาติเบิกบานยามวสันต์
 เมื่อเห็นนางฟ้าวิลาวัณ
 ราชันขึ้นชมสมฤทัย
 เมนะกาไม่ช้าคลอกบุดริ
 ราคีนवलลອງผ่องใส
 พระกัณวะมุณีเลี้ยงไว้
 เทวีกลับไปฟากฟ้า ฯ

บทร้อง—ทุษย์นต์
(ต่อขหม้อ)

(ร้องรำฟิ่ง)

๑ ฟิ่งไซ

ช่างถูกฤทัยเป็นหนักหนา

ขึ้นชมสมถวิลจินดา

ทราบว่าคุณเป็นกษัตริ

สมควรจะเป็นคู่ครอง

ร่วมห้องวนิตามารศรี

จำจะวังยังใจไว้ที

จนมีโอกาศอีกสักวัน.

(ร้องพูดกับนาง)

ดูข้าขอลาหนีมอนงค์

ตรงกลับเข้าสู่ไพรสณฑ์

ว่าง ๆ จะมาหาอีกวัน

แจ่มจันทร์จงอยู่สุขสราญ ฯ (เข้าโรง)

(ศกุนตลาตลิ่งแลตามทุษย์นต์ไป. นางพี่เลี้ยงสกดกัน
และพยักเพียดกับนางสาวไซ่อน ๆ. หัวเราะกันซิกซ.)

บทร้อง-สามนางและลูกคู่
(เพลงปรบไก่)

- อนุสุยา ๑ แม่สาวรุ่นศกุนตลาหน้าเปนนวลโย
เอวก็กลมหมกก็เต่งดูหรือน่าเฟ่งพิไล
มีเสียวอยู่หน่อยที่ใจลอยกระไร
ช่างน่าเสียใจจริงเอ๋ย !
- ปียวาท เอ๋ยจริงเอ๋ย !
มีเสียวอยู่หน่อยที่ใจลอยกระไร
- นางอื่น ๆ มีเสียวอยู่หน่อยที่ใจลอยกระไร
ช่างน่าเสียใจจริงเอ๋ย ฯ
- ปียวาท ๑ เจ้ารูปสำอองค์อยู่กลางไพรพฤกษ์เจ้ามิเคยจะนึก
รักชาย
พระเอนวันหนึ่งวันคืนักหนามีหนุ่มน้อยมากล้ากราย
เขาก็ทักโฉมเงลาเจ้าก็ไม่ตอบคำเพราะมัวแต่ทำเมินอาย
เขาก็เลยช่วยเข็นรับเดินผันผาย
ไอน่าเสียตายจริงเอ๋ย !
- อนุสุยา เอ๋ยจริงเอ๋ย !
เขาก็เลยช่วยเข็นรับเดินผันผาย

- นางอื่น ๆ เขาก็เลยช่วยเขินรีบเดินผันผาย
ไอน้ำเสียกายจริงเอ๋ย !
- ศกุนตลา ๑ อ่อน้ำเสียคายนักหรือเออใครเล่าหือหาญกล้า
พูดเสียจ้อย ๆ ทอบถ้อยผู้ชายพูดกลางขม้ายนัยตา
ราวกับหญิงงามเมืองปราศเปรื่องนักหนา
ช่างพูดช่างจาเสียจริงเอ๋ย !
- นางอื่น ๆ เอ๋ยจริงเอ๋ย !
ราวกับหญิงงามเมืองปราศเปรื่องนักหนา
ช่างพูดช่างจาเสียจริงเอ๋ย !
ฉ่า ๆ ๆ ๆ ชะฉ่าใช่ ๆ.

เจรจา

- อนนุสuya แม่ศกุนตลาช่างว่าไต่,
ปากหล่อนจืดเหลือใจแล้วโฉมศรี;
พูดออกเก่งนักหนาเวลานี้,
ก็เมื่อก็ราวกับเต่าเจ้าประคุณ !
- ศกุนตลา ยังไม่เคยรู้จักมักจีเลย,
จะให้วิ่งไปเฉลยและว่าวุ่น
ไม่สมควรแก่ผู้หญิงยังตรุณ.

อนุสุยา อึย, แม่คุณรูปเรียมช่างเจียมตัว!
 มัวทำอายุหรือผู้ชายจะมารัก,
 แม่เนงลักษณะเลิควิไลยจะไร้ผิว.

ศกุนตลา ช่างเปนไร! น้องไซร์ไม่นึกกลัว,
 ถึงไร้ผิวก็ไม่ตายวายชีวะ.

อนุสุยา เชื่อเถิดหนา, น้องอย่าอวดคตินัก,
 ถึงยามรักก็จะชิงคินิงหา!
 สายแล้วกลับเสียที่จะตีกว่า,
 แล้วพุกจาเล่นล้อกันต่อไป.

(พิณพาทย์ทำเพลงเร็ว. นางรำหายเข้าโรง.)

ฉากที่ ๒

ในบริเวณสำนักพระกัณณะ

[เปนม่านทึง]

พวกพราหมณ์วังหนบศางออกมา, และบศางตามออกมา
 หลอกหลอนต่าง ๆ; เล่นกวนมุกพอควรแก่เวลา, สำหรับจัด
 ฉากที่ ๓ เมื่อเล่นพอควรแล้ว, พราหมณ์คน ๑ ร้องเป็นต้นบท,
 คนอนรับ.)

บทร้อง — พราหมณ์กับลูกคู่

(เทพทอง)

พราหมณ์หัวหน้า   ๑   พังเราเจรจาเถิดนათ่าน
    ผู้พราหมณาจารย์น้อยใหญ่
    กิ่งแต่ตาบสเธอไกล
    เรามิได้เป็นสุขสำราญ
    ปีศาจชล่ากล้าแขง
    รุนแรงสามารถอาจหาญ
    ตังหน้าล้างกิจพิธีการ
    รุกราณข่มเหงกะเนงร้าย
    มาเถิดนಾಯ้าข้าเลยพวกเรา
    ไปเผ่าภูวนาถภาย
    ทูลป็นไปรพยอคชาย
    มอบถวายอาศรมให้ทรงครอง
    มาเถิดเรจักแจงแต่งกายา
    ครองผ้าเรียบร้อยทั้งผอง
    แล้วรีบรัดตัดไปตั้งใจปอง
    ยังที่พลับพลาทองผ่องพรรณ ฯ

พวกบริวาร

(เชิด. พวกพราหมณ์เข้าโรง, ปีศาจไล่ตามรังแกจนหายไป.)

ฉากที่ ๓

สวนดอกไม้เอกตอน ๑ ในสำนักพระกัณเฑาะ
 (พอเปลี่ยนฉาก, พิณพาทย์เปลี่ยนทำเพลงฉิ่ง. นาง
 ศกุนตลาขับเพลงออกมา, หยุดกลางโรง)

เจรจา

อนุสุชา แม่ศกุนตลา, เชิญมานั่ง.
 หล่อนจะเหนื่อยกระมัง, แม่จอมขวัญ?
 แสนสงสารน้องน้อยละห้อยครั้น.
 บียวาทกับฉันจะพักวี.

(พี่เลี้ยงพาศกุนตลาไปนั่งเตียงและพัดให้.)

ศกุนตลา ฉันขอบใจนักหนาเมตตาน้อง.
 ช่วยประคับประคองทั้งสองพี่;
 แต่ฉันนี่แสนโศกเพราะโรคมะ
 เหมือนเป็นไข้ไฟจี้จ้ออุรา.
 ถึงยามนอนมีแต่กร่ำไห้หน้าผาก.
 ออกแทบครากเจ็บร้าวราวเป็นบ้า;
 เหมือนดวงใจมิได้อยู่กับกายา,
 สุกที่จะพรรณนาถึงอาการ.
 ถึงจะหาไอสถขนานใด
 มากินதாகก็คงไม่ดับไฟผลาญ.

ใต้เตียงคอยเวลากว่าชีวิตาน
จะร่ำวราญเลยดับวับลงไป. (โอด)

(ในระหว่างเวลาที่โอดนี้, ท้าวทฤษณันต์ออกมาแฝงอยู่ที่
ต้นไม้, แอบดูและฟังนางทั้งสาม.)

ปียาวาท อู๊ย! นี่แน่, แม่onusuya.
แม่ศกุนตลานี้ป่วยไข้.
มิใช่โรคธรรมดา, น่าสงสัย
ว่าจะเปนโรคใจเสียแน่นอน.
ฉันคิดว่ากามเทพผู้สามารถ
คงจะได้บังอาจผาคแผลงศร
มาต้องแม่ศกุนตลาสง่าอน.

onusuya แน่ละหล่อน! ฉันเห็นเปนเช่นนั้น.
ตั้งแต่ได้พบองค์ทรงพิภพ.
ผู้เป็นโปรพรังสรรคค์.
นางก็เฝ้าโศกาจาบัลย์
ควรถามให้รู้มันเหมาะความ
นี่แน่ศกุนตลามารศรี.
จงบอกพีจริง ๆ ตามคำถาม;
จะนิ่งไว้ทำไม, แม่โณมงาม?

ศกุนตลา น้องจะตอบข้อความตามจริงใจ.

บทร้อง – ศกุนตลา

(พัดชา)

๑ พอได้ประสพบบเนตร์
 ทรงเดชโปรพเปนใหญ่
 เหมือนศรศักดิ์มาปักกลางหทัย
 ดวงใจออกอยู่ที่ภูบาล
 งามทรงเหมือนองค์เทวราช
 องอาจสมชายชาติทหาร
 ช้าเสนาะเพราะรสพจมาน
 อ่อนหวานชื่นใจไม่จืดจาง
 นึก ๆ ก็อยากเข้าชิด
 แต่จิตคิดอายนาง
 คุไปไม่แลเห็นทาง
 จำใจจำห่างเหินรัก
 ทำไฉนจะคุให้รู้ได้
 ถึงดวงหฤทัยพระทรงศักดิ์
 บางทีพระจะไม่จงรัก
 พระจะไม่พักนำภา ๆ

บทร้อง—ทุกข์ันต์
(ลินลากระท่อม)

(ร้องจากที่แฝง)

๑ พังคำ

ช่างหวานน้ำเกษมสันต์พรรษา

(ออกจากที่แฝง, และร้องตอบนาง)

เจ้าอย่าพะวงสงกา

จะบอกแก่นงพงาผู้ยาใจ

โฉมนางแน่น้อยช้อยชก

งามหมดหาที่ทมิได้

ฤทธิ์รักจูงขอยอดใจ

คือไฟเผาควงหัตยา

กามะเทพทงองอาจ

ผาดแผลงศรแซมแกมบุบผา

ศรศักดิ์ปักอยู่แทบอุรา

หอมชื่นนาสาน่ายินดี

ตั้งแต่ประสบพบสมร

จิตพี่น้องอันคงไฟ

กลัวแต่เจ้าจะไม่โยตี

พี่จึงไม่กล้ามาวอน

ถ้ารู้ว่าน้องรักสมักบ้าง
ที่ไหนพี่จะห่างดวงสมร
ขอเซยพวยวายหายร้อน
บังอรอย่าตัดอาไลย ฯ

เจรจา

อนุสุยา ขอเชิญเสด็จประทับให้ทรงสบายก่อน, พอให้คลาย
ววยร้อนพระวรกาย. บนแท่นศิลานั่นแน่ะเพคะสบาย, เย็นไม่มีที่
ไหนสู้; จึงได้จัดให้เป็นทีแม่โฉมตรูมานอนพักอยู่ที่นี้.

ทวยยันต์ (นั่งบนแท่น, แล้วพุดข้ม ๆ.) ขอบใจ! จริง
ของหล่อน, สบายดี. ทั้งร่มทั้งเย็น. แต่ทำไมต้องล้อเล่นเช่นนี้ให้
น้องหล่อนอาย? หล่อนเองก็ยังสาวแล้ว, แต่ไม่เคยรักผู้ชายบ้างหรือ
อย่างไร?

อนุสุยา อัย! ที่นี้ไม่มีใคร, มีแต่พวกฤๅษีชีป่า. ตูแต่แม่
ศกุนตลาลีเพคะยังไม่เคยรักผู้ชาย. จนพระองค์เสด็จลี้ภัยเข้ามา
มาที่นี้. นางก็จับใช้ไปทันทีจนไม่มียาจะรักษา. เห็นอยู่แต่พระจอม
ภารานันแหละจะเป็นแพทย์พิเศษพอรักษาได้.

บิยวาท หล่อนละก็พูดมากเกินไปไม่เข้าเรื่อง! ประเดี๋ยว
เจ้านายเราจะทรงชุ่นเคืองกริ้วเราไม่เข้าการ. ที่จริงเราก็มึงงานที่ยัง
จะควรทำต่อไป; ไปเถอะหล่อน, ไปรคตันหมากรากไม้กันทางโน้น.
(นางพลึงหงสองเข้าโรง.)

บทร้อง—ทุษยันต์
(ชาตรีใน)

๑ โนมเฉลา

นางเยาว์ย้วยวนเสนาหา

กามะเทพแผลงศรบุษบา

ต้องอุราเรียมไหม้ตั้งไฟกลับ

ยามพีแรกเห็นอนงค์นาง

พีเหมือนกว้างต้องศรแทบอาสัญ

ยีนหนึ่งพินิศพิศพรพรรณ

เลอสรรรูปเรียมเอี่ยมอุไร

หอมกลิ่นมัลลิกาจำปาทอง

หอมสูกลิ่นห้องพีไม้ไต้

หอมกลิ่นบุหงาซาไป

หอมกลิ่นอรไทยไม่ลาลด

ริน ๆ ชื่นจิตคิดอารมณ์

มิได้ชมจิตซ้ำกำสค

ขอเชิญน้องน้อยช้อยชด

เผยพจน์ให้เรียมไต่ยินดี ๆ

บทร้อง - ศกุนตลา

(เป็นตลิ่งนอก)

๑ ผ่านฟ้า

พระช่างเจรจากระไรนี้ (ลูกจากเตียง)

พระก็รู้ว่าตู่ข้านี้

อยู่พงพีไม่เคยพบผู้ชาย

เคยพบแต่พวกซีพราหมณ์

กับพวกทาสเลวทรามทั้งหลาย

พระบั้นไปรพยออกชาย

ซ้ำหรือจะหมายเป็นคู่ครอง

ในพระนิเวศน์เขตวัง

พร้อมพรั่งพระสนมทั้งผอง

รู้จักแต่งเบี่ยงผัดนวลล่อง

เครื่องประดับแก้วทองวราภรณ์

ต่างตนรู้จักประณีต

สารพัดชั้นเชิงเรียงสมร

ข้านี้ชาวป่าพนาคร

ไหนจะสู้บังอรที่วังใน ฯ

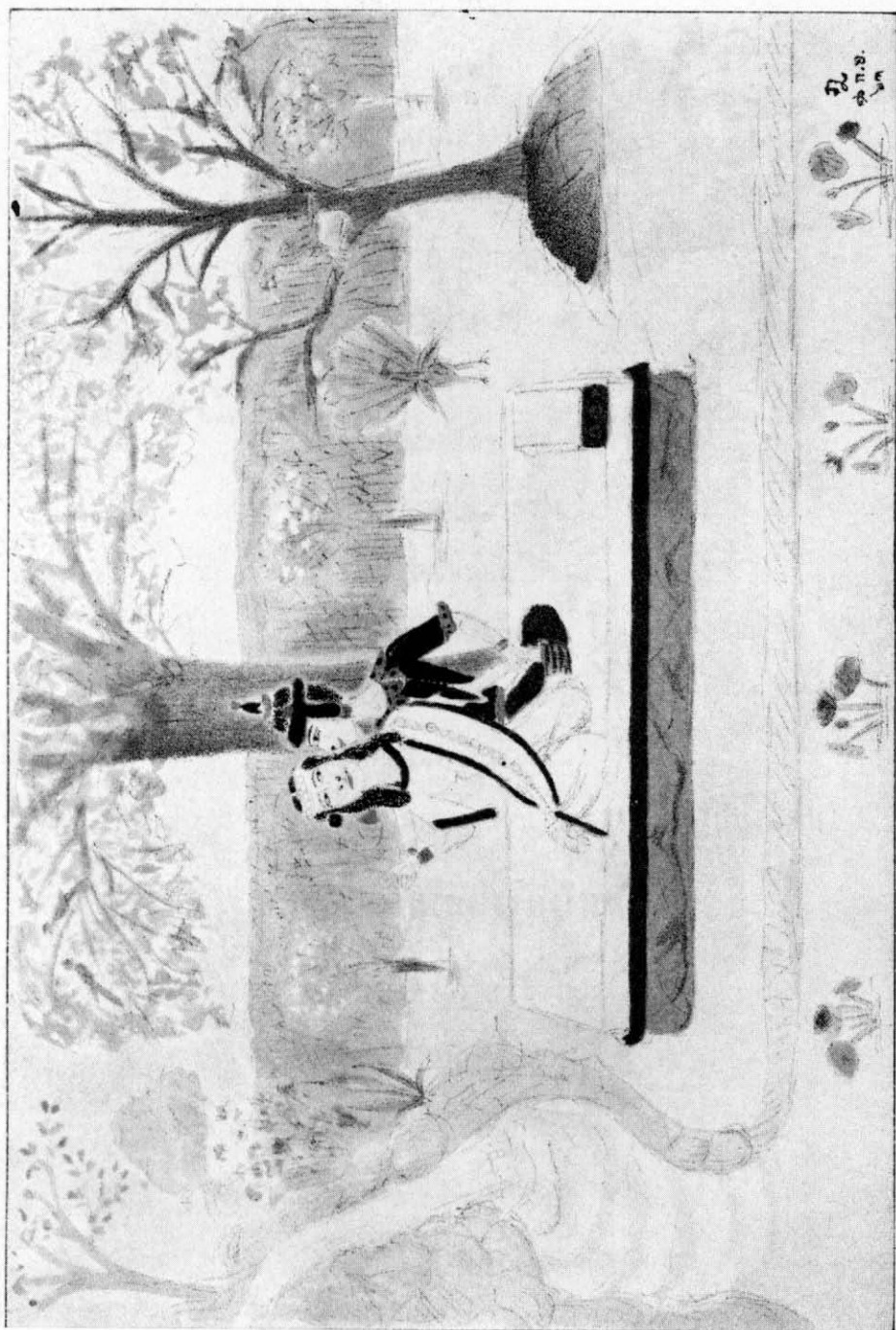
บทร้อง—หุขยันต์ (ไอ้โลมโน)

๑ ขวัญฟ้า

ไฉนหล่อนแสรวางฉันได้
 แสนสาวสุรางค์ช่างเป็นไร
 ทัวพื้นไซ้ไร ไม่นำภา
 ขอแต่ภิรมย์ชมชิต
 จุมพิตแต่แก้วกนิษฐา
 เป็นคู่สามีภริยา
 จนกว่าจะสิ้นชีวิต
 เจ้าจะหนีพี่ไยไม่เมตตา
 เหมือนจะแกลังเช่นฆ่าให้อาสัญ
 ขอเชิญนั่งเคียงเคียงกัน
 พอสนันต์เกษมเปรมปรีย์
 ช่างกระไรใจคอยจะเพิกเฉย
 จะไม่ยอมให้เซยหรือโฉมศรี
 พี่เหมือนนภมรินขอยินดี
 ที่กลืนเกษรสมณฑา ฯ

เจรจา

- ศกุนตลา   ดูสิน่าว่ากาญจนพรหมผ่านเฝ้า,
              ข้างมาเฝ้าเข้ายั่วลวงนักษัตรนา.
- ทฤษณันต์   เพราะความรักเจ้าแก้วแววตา
              จึงหาญกล้าเที่ยวลวงแม่นวลโย.
- ศกุนตลา   เป็นสตรีเช่นนี้ลำบากแท้!
ทฤษณันต์   พี่รังแกรั้งหยาวสาวเมื่อไหร่?
- ศกุนตลา   ถ้าแม้ว่าพระประสงค์จำนงใจ,
              เหตุไฉนไม่รอขอมุนี?
- ทฤษณันต์   พระสัทธาเวลานี้ ไม่อยู่.
- ศกุนตลา   พระจะหลอกลบคุณไม่กลัวรที.
- ทฤษณันต์   พี่เชื่อใจแน่นว่าพระมุนี
              ใจดีคงจะไม่หักทาน.
- ศกุนตลา   จะภิรมย์ชมชโยโดยลำพัง,
              หม่อมฉันยังกริ่งจิตคิดถึงทาน.
- ทฤษณันต์   อันองค์กัณณะสัทธาจารย์
              พี่เชื่อว่าทานไม่ซัดใจ.

ประเพณีคนธรรมดาในชั้นฟ้า
 ก็เลือกคู่สู่หากันเองได้;
 แม้เราปรองดองต้องใจ
 ควรจะใช้อย่างเยี่ยงคนธรรมดา.
 น้องจะทำอีกเดือนเดือนไหน,
 หรือว่าไม่เต็มใจเกษมสันต์?
 เสียแรงพี่สหมักรักครัน,
 น้องหรือจะยืนยันไม่ยินดี.
 ไม่ช้าพี่ยาจะต้องพวาก,
 จะต้องจากกวนิตามาศรี;
 มาเถิดโฉมตรู่คู่ชีวิต
 มาที่แผ่นผ้าน่าสราญ ฯ (พานางไปนั่งแทน)

บทร้อง—คนเสียงร้องในฉาก

(บุล่ง)

๑ คลึงเกล้าเจ้าโลมโฉมยง
 อิงองค์กรกอดขยอตสงสาร
 เหมือนแมลงภู่มุ่ตมบุหงาบาน
 รักสร้านทราบทรวงดวงกมล

ลมพัดกลิ่นผกามากลัว
ฟ้าร่ำโปรยปรอยต้งฝอยฝน
มาลินีน้าใสไหลวน
ท้ว้งซากล็กยินดี ฯ

(พิณพาทย์ทำโลม, พระนางรำทำโลมจนจบ.ตระนอน.)

[ปิดม่าน]

จบตอนที่ ๑

ตอนที่ ๒

องก์ที่ ๑

ฉากที่ ๑

ห้องในกุฎิที่อยู่ของศกุนตลา

(เมื่อเปิดม่าน ศกุนตลานั่งเตียง, อนุสุยากับป้าวาท
นั่งกับพณ, จัดดอกไม้.)

บทร้อง - ศกุนตลากับอนุสุยา

(สรภัญญะ)

ศกุนตลา	๑ อ้ากรรมะบันดาล	ฤประหารประหัตถุ
	ช้าน้อยละห้อยอยู่	ณพะนัสพะนาลี
	๑ ห่างองค์พระยอดรัก	วรอัคคะสามี
	โศกศัลยะพันทะวี	กลซีพะจะวายวาง
	๑ อ้าองค์พระทรงชัณฑ์	ฤพลันจะจีจาง
	ลีมรักสมัคหมาง	ก็ตะกุนทะลาตาย
อนุสุยา	๑ แม่เอยจะคร่ำครวญ	บมิกวระโณมฉาย
	อันองค์พระภุชชาย	ฤจะลีมพระชាយ

๑ พระคงจะมีกิจ	กรณีเยนานา
มีอาจเสด็จมา	ณพระนัสนาคร
๑ โฉมยงประกอบชั้น	ติและคอยพระภุช
ไม่ข้าสโมสร	ณนิเวศะวังใน ฯ

เจรจา

- ศกุนตลา   อันพี่สาวกล่าวพลอบชอบใจนัก;
 แต่โรครักนี้แรงทาน้อยไม่,
 ร้ายยิ่งกว่าโรคาอย่างใด ๆ,
 ยิ่งกว่าไขจับหนาวร้าวราญครัน.
 แม้มิได้ชื่นชมให้สมจิต
 เหมือนเพลิงพิษเผาอุราแทบอาสัญ,
 ไม่เห็นหน้าคู่รักเพียงสักวัน
 จิตก็พลันร้อนผ่าวราวอัคคี.
 น้องจะต้องเข้าห้องกุฎีใน
 และนบไหว้แม่เจ้าลักษมี,
 เพื่อพระองค์นั่งลักษณ์ภควดี
 จะทรงพระปราณีให้สมปอง.
- อนุสุยา   ก็แล้วหล่อน, หมั่นวอนพระแม่เจ้า,
 จะสร้างเศรำกมลที่หม่นหมอง.

พี่ก็จะประนมกรวอนแทนน้อง
ให้ทราชมชฌมปองมิช้าที.

(ศกุนตลาเข้าโรง)

บ๊วยวาท ที่จริงฉันก็พลอยนึกรำคาญ,
ดูเจ้านายนิ่งนานเกินนักนี่;
หรือเหตุด้วยคำแข่งพระฤๅษี ?
อนุสุยา อู๊ย! เรื่องนั้นไมตรี, อย่าอิงไป.
(โคตมีพราหมณ์ออก)

โคตมี บ๊วยวาท! อนุสุยา!
แม่ศกุนตลาหล่อนอยู่ไหน ?

บ๊วยวาท หล่อนเข้าไปในที่กุฎิใน
เพื่อกราบไหว้องค์พระภควดี.

โคตมี กิติแล้ว, นางแก้วหล่อนศรัทธา.
บัดนี้บ่ารับบัญชาพระฤๅษี,
ว่าวันนี้ฤกษ์งามยามดี
ท่านจะส่งบุตรีเข้าวังใน.

บ๊วยวาท อู๊ยตายจริง! ยิ่งนึกยิ่งใจหวาด.
กรรมจริง ๆ !

- โคตมี   บียวาท; เป็นไหน
จึงกล่าวว่่าหวั่นหวาด, ประหลาดใจ ?
ทำไมต้องทำหน้าที่นั้นเช่นนั้น ?
มีเรื่องราวอะไร, เล่าให้บ้าง;
อย่าซ้กซ้่า.
- บียวาท   ไม่ใช่เรื่องของดิฉันตาม
อนุสุยา, บ้าจะพลัน
ได้ทราบเรื่องอัศจรรย์เป็นพันไป.
- อนุสุยา   เอาเถอะค่ะ, ฉันท้จะเล่าทุกสิ่งสรรพ,
ดิฉันนับถือบ้่าเป็นผู้ใหญ่;
เมื่อพลังพลาดขาดเกินณข้อใด
ขอภัยหลานเขลาเบาปัญญา.
เมื่อหลายเวลาล่วงมานี้
ได้เกิดมีเหตุการณ์ร้ายหนักหนา
- โคตมี   เอ๊ะ! เกิดเหตุอะไร? ไฉนบ้่า
มิได้รู้จักจาในครานี้.
- อนุสุยา   เพราะเหตุเกิดแต่เวลายังเข้าตู่,
ยังมีตอยู่ไม่มีสุริย์ฉัน,
ดิฉันกับบียวาทนั้นเท่านั้น
ถือกระจาดไปด้วยกันเก็บดอกไม้.

เดินไปหน่อยก็ได้ยินเสียงสำเนียงก
 ชายร้องเรียกอยู่ที่หน้าศาลาใหญ่;
 เวลานั้นแม่ศกุนตลาไซ้
 หล่อนนอนหลับอยู่ในห้องกุฎี.
 คิดฉันรู้ยู่ว่าหล่อนไม่สบาย
 จึงได้รับผันผายไปแทนที่,
 แต่มีทันถึงเลยคะ, พระฤๅษี
 ท่านก็มีสิงหนาททวาทมา.

โคตมี   ฤๅษีไหน ?

อนุสุยา   พระทรวาส.

โคตมี   เจ้าประคุณ !

ท่านเฉียวฉุนราวกับไฟที่ไหม้ป่า.

อนุสุยา   คิดฉันเกือบถึงบรรณศาลา
 ได้ยินเสียงพระสิทธิท่านแข่งดัง.

โคตมี   กรรมจริง ๆ !

อนุสุยา   ยี่งนี่ก็ยี่งชนพอง,
 แสนสยของตัวแข่งราวเป็นงั่ง.

โคตมี   ท่านกล่าวแข่งว่ากระไร ?

อนุสุยา

หลานไต้ฟั้ง

ยังจำคำไต้คล่อง, ลองว่าดู.

“๑ สาวงามหยามบังอาจ ประมาทคนเช่นตัวกู
 ปล่อยให้มายืนอยู่ บ่มีออกมาต้อนรับ
 กุสึเปนนักบุญ สิริสุนทรสาธรรพ
 สมควรจะได้รับ ความเคารพนบประนอม
 ฤาสู่จะทอดทิ้ง กิจการประจุม
 ปล่อยใจใฝ่อารมณ์ รำพึงถึงแต่ชู้ชาย
 คึงนี้กุสึสาบสูญ ขอให้ชู้ผู้มาตร์หมาย
 เลิกคิดถึงโฉมฉาย และลืมมิตรตั้งปลิดทิ้ง
 จะกล่าวเตือนสักปานใด อย่าจำไต้เลยสักสิ่ง
 จงลืมสมรมิ่ง มิตระหมคนปางหลัง
 เหมือนนนักสุราเมา นิหระตื้นชั้นจ้งจ้ง
 ลืมพจะนาทั้ง หมกที่กล่าวยามเสซาฯ”

โคตมี

ช่างว่าไต้, กระไรไม่สงสาร.

สิทธาจารย์นี้ ไชว์ใคร ๆ ว่า

ท่านเป็นเจ้าของโทโสเต็มประกาศ.

เออแล้วหลานพูดจาตอบฉันใด ?

อนุสุยา

ดิฉันรีบไปบังคมก้มกราบวอน,
แต่ท่านโกรธเป็นไฟฟอนไม่รับไหว;
ท่านหันหน้าตั้งท่าจะเดินไป,
ดิฉันกอบบาทไว้แล้วเรียนความ,
ว่าศกุนตลามารศรี
มิได้มีจงจิตคิดหยาบหยาม,
มิโรครักหนักใจตั้งไฟลาม
จึงโถมงามโสภคัลย์พันทวี.
มิรู้ว่าสิทธิมาอาศรม,
ถ้ารู้คงมาบังคมมุนีศรี,
เพราะศกุนตลานารี
นับถือพระมุนีแมนพรหมา.

โคตมี

เออช่างพูดสรรเสริญเย็นยอใหญ่.
แล้วท่านตอบว่าอะไร ?

อนุสุยา

ท่านตอบว่า
“ไม่แกลังก็แล้วไป; แต่วาจา
ที่ถูกกล่าวแล้วนาย่อมยินยง.
เอาเด็กฎให้อภัย, และให้พร :
ยามบังอรพบผัวผู้รักหลง,

ถ้าเขาเห็นแหวนมณีที่ โฉมยง
ได้เมื่อยามใจปลงปรองคองกัน,
เมื่อนั้นแลให้เขารำลึกได้
ว่าเป็นคู่รักใคร่เกษมสันต์.”

โคตมี   ก็นางได้รำรงค์ของทรงธรรม
ให้ยามรักสมักกันหรือฉันใด ?

อนุสุยา   ได้เจ้าข้า, กัลยาสรวมไว้มัน
ทุกคืนวันบมิห่างนิ้วนางได้.

โคตมี   ถ้าเช่นนั้นจะเป็นอะไรไป,
ตู่จะไม่ต้องวิตกพิจารณาเลย.
พอพระเห็นรำรงค์คงจำได้,
อย่าร้อนนกร้อนใจนะหลานเอ๋ย.

และศกุนตลาผู้ทราชมเขย
ไม่รู้เหตุนี้เลยหรืออย่างไร ?

อนุสุยา   หล่อนไม่รู้, หลานตู่ไม่ควรเล่า,
เกรงว่าหล่อนจะเศร้าอารมณ์ใหญ่.

โคตมี   เออดีแล้ว, ทราชมสงวนหิมนวลโย
จะได้ไม่หนักใจเกินการ.
เมื่อเดินทางต่อไปในไพร่สณฑ์
น้ำจะคอยบ้องกันทุกสถาน

- มิให้พระร้ามรงค์ของภูบาล
 ห่างเหินองค์นคราญสักนาที
 เออ ก็นี่แม่ศกุนตลา
 เมื่อไรจะออกมาสักทีนี้.
 ปิยวาท หล่อนอายุจะยืนตั่งหมื่นปี!
 พอพูดถึงโฉมศรีก็เดินมา.
 (ศกุนตลาออก, เห็นโคตมิกี้ไหว)
- โคตมิกี้
 แน่หลานยา, บำนำข่าวมาแล้ว,
 โฉมเฉลาจงโสมนัสสา;
 เตี้ยวนี้พระมุนีผู้บิดา
 จะให้บ้ำพาเจ้าเข้าวังใน
- ศกุนตลา
 นี้ก็แลเห็นชัถถนัตติ
 พระลักษมีการุญหาน้อยไม่.
 ทัวหลานนี้มีบุญเปนพันไป
 จึงมาได้เปนบาทบริจา
 แห่งพระจอมภรณินทรผู้ป็นรัฐ
 จอมกษัตริย์วงศ์จันทรพรรษา,
 หลานตั้งใจปรณิบัติพระภัสศา
 ให้สมที่พระเมตตาปราณี.

โคตมี   ตีแล้วแม่ศกุนตลา,
 ตัวของป้าตีใจด้วยโฉมศรี.
 นี่แน่แม่เล็ก ๆ จำอย่าซ้ำที,
 ช่วยแต่งองค์เทวีวิลาวัณ.
 หยิบสुकนธ์ปิ่นแบ่งน้ำมันหอม.
 อนุสุยา   ตีฉันเตรียมไว้พร้อมทุกสิ่งสรรพ.
 โคตมี   จงแต่งองค์โฉมเฉลาเสาวพรรณ
 ให้งามสรรพสมควรเปนเทวี.

(อนุสุยาเรียกนางกำนัลเชิญเครื่องแป้ง, ผ้านุ่งห่ม, ฯลฯ ออกมา, และอนุสุยากับป้าวาทช่วยกันแต่งตัวศกุนตลา ในระหว่างบทร้องต่อไปน.)

บทร้อง — อนุสุยากับพวกนาง (ชมตลาด)

๑ ชำระสระสนานสำราญองค์
 ชัตสีโฉมยงผ่องฉวี
 สุกนธ์ทาลูบไล่อินทรีย์
 หอมกลิ่นมาลีที่ปรุปรน
 จัดแต่งเกศผกาแซม

ผัดหน้าแหลมค้วยแข็งป็น
 อัญชัญทากัวนฤมล
 ไครยลก็ย้อมพึงใจ
 นุ่งผ้ายกทองผ่องพรรณ
 ซึ่งนางฟ้าจัดสรรเอามาให้
 ห่มผ้าบั๊กทองผ่องอุไร
 วิไลเหมือนอย่างนางฟ้า
 ประคัมรัตนาวราภรณ์
 ทองกรธำมรงค์มีค่า
 งามละม่อมพร้อมพรั่งทั้งกายา
 ควงสุตาไปเฝ้าพระทรงพรต ฯ

(เพลง. โคตม้พราหมณ์รำน่าน้ำ, แล้วถึงศกุนตลา, อนุ-
 สุยา, บิยวาท, และนางกำนัล. รำพอสมควรแล้วหายเข้าโรง.)

ฉากที่ ๒

ริมฝั่งน้ำมาลินี

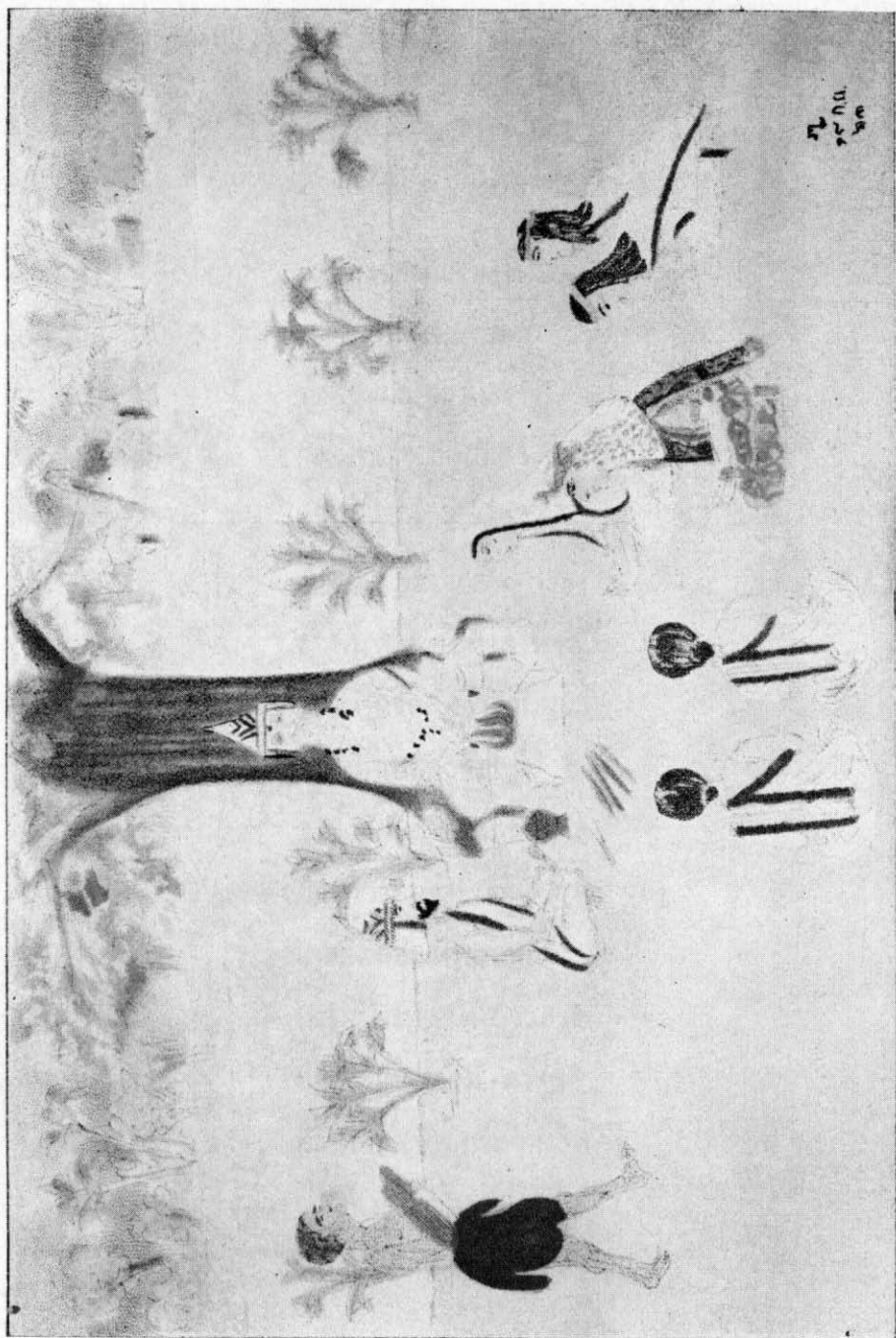
(พระกัณโถมุนีนั่งอยู่บนแท่นศิลาใต้ร่มไม้, มีกองกุนท์
 จุดไฟอยู่ตรงหน้า, กับมีฤๅษีอีกตน ๑ นั่งกับพื้นข้างขวา กุนท์ คอย
 หยอดน้ำมันเนยและแต่งไฟ.)

(นางโคตมิน้ำสกุนตลาออกมา. พร้อมด้วยอนุสุยาภิ
 บิขวาท. พิณพาทย์ลงมาแล้ว, ศรณकरพบกับศารทวัตต์จึงออกมา.
 ทุกคนนั่งตามสมควร, เพื่อฟังโอวาทแห่งพระกัณเฐ.)

บทร้อง — พระกัณเฐ

(จินขวัญอ่อน)

๑ กุก่อนเจ้าสกุนตลา
 ผู้ยอดเสนหามารศรี
 ขอเจ้าจงได้อยู่ดี
 ทั้งมีความสุขทุกคืนวัน
 ขอให้ปิ่นโปรพพนาถ
 บำรุงเลี้ยงสุดสวาทเกษมสันต์
 จงมีไอรสเดชอนันต์
 เปนจอมจักรพรรดิภาชัย
 กุก่อนทเวาทุกราตี
 พระพนศบตีเป็นใหญ่
 ข้าขอฝากองค์อรไทย
 อย่าให้มีภัยแผ้วพาล
 จงคุ้มครองนางหว่างวิถิ
 จนถึงธานีไพศาล

ขององค์ลักษณ์นิงคราญ
ช่วยอภิบาลเอื้อเพื่อทุกเวลา ฯ

(พราหมณ์เข้าโบถ)

๑ อนึ่งพึงจำคำสอน

บึงอรผู้ยกตเสนาหา

จงเฝ้าประณิบัติภัสตา

อย่าทำให้ช้องช้ใจ

ถึงแม่เธอมีเมียอื่น

สักพันหมื่นตัดหึงส์ให้จงได้

อย่าปากจ๊กคักตั้งง้างกับผู้ใด

ตั้งใจมั่นอยู่ด้วยภักดี

จงตั้งจิตเมตตาแก่ข้าทาส

อย่าทวาดอย่าบ่น จู้จู้

ใครผิดค่อยสอนค่อยตี

ใครดีบำเหน็จให้ควรวการ

อย่าเห็นแก่ตัวมัวหาสุข

ท่านทุกข์เจ้าทุกข์ด้วยกับท่าน

เมียดีเป็นที่ชื่นบาน

เมียคร้านเป็นเสนียดครอบคร้ว ฯ

บทร้อง-ศกุนตลา (ตनाव)

๑ พระบิทร
 ข้ากำนับรับพรไว้เหนือหัว
 อาลัยใจสั่นระรัว
 เนื้อตัวเยือกเย็นทั่วไป
 จำใจแล้วลูกต้องจำลา
 สงสารพระบิดาน้ำตาไหล
 ๕ ทงแต่บัดนี้ต่อไป
 จะมีได้เห็นหน้าช้าน้อย
 โอ้พระบิดาอยู่อาศรม
 พระจะกรรมตรอมจิตคิดละห้อย
 ลูกมิควรจะทำน้ำเนตรข้อย
 มิควรให้พระพลอยอนาทร
 ๕ ครวงนี้เป็นกรรมต้องจำพราภ
 ถึงยามจากลูกพลีลละเหย้ออน
 ขอกราบแทบบาทาพระบิทร
 ลาก่อนลูกน้อยต้องจำไกล ฯ (โอด)

บทร้อง—พระกัณเฑาะ

(ทองย่อน)

๑ ลูกรัก

ผิวพัคตร์เจ้าจะหมองเพราะร้องไห้

อันบิดาจำนงส่งลูกไป

ก็เพราะหวังตั้งใจให้ได้ดี

ลูกเคยเป็นบุญเจ้านักหนา

จะได้เป็นชายาเฉลิมศรี

ของพระปิ่นจันทรวงศ์ทรงฤทธิ

ผู้มีบุญล้ำค่าโลกา

อันพ่อได้เลี้ยงเจ้าแต่เยาว์ ไซ้ไร

ก็หวังได้ชมบุญในเบื้องหน้า

อันสตรีรูปงามยามอาวาท

ก็ต้องจากบิดาอย่าอาลัย ๆ

บทพากย์—พระกัณเฑาะ

๑ ลูกก่อนเจ้าพราหมณ์คู่ ผู้จะพาริตาไป

ถวายองค์พระทรงชัย สุรราชะทรงธรรม

๑ ขอทูลพระผู้ทรง สิริราชมหิศวรรย์

ว่าองค์พระวงศ์จันทร์ ทรงเมตตาทิคา

๑ พระองค์ทรงร่วมรัก กุทราก็ตัวกู	สมานสมัคกับโฉมตรู มนัสน้อมประนอมใจ
๑ พระองค์ปิ่นโปรพ โปรตปรานธิตาไซรั	ตระหลบเกียรติบรรพทุก กุกก็พลอยชื่นฤดี
๑ อ้นองค์พระพรหมา บันดาลสวัสดิ์	เมตตาเธอทั้งสองศรี ให้ร่วมรักสมัคสมาน
๑ ขอพระจันทรวงค์ ไว้ในราชฐาน	จงทรงรับเยาวมาลัย เป็นชายาร่วมฤทัย ฯ

(สรรณกะระพกับศารทวัตไหว้รับคำพระกัณณะ แล้วชวนนางศกุนตลาให้ไป. ศกุนตลาคลานไปกราบพระกัณณะอีกครั้ง ๑. โอด. แล้วจึงลาไป. เสมอ. ต่างคนต่างเข้าโรง.)

ฉากที่ ๓

ห้องพระโรง, กรุงหัสติน

(ท้าวทุษยันต์นั่งอยู่บนแท่น, มีรมขาวยับกั้น, มหาเดเล็กอยู่งานเส้าขามรีคน ๑, อยู่งานพัดคน ๑, กับมีขุนนางนั่งเฝ้าอยู่ตามตำแหน่ง. แล้ววาดายนจึงออก, คลานเข้าไปถึงหน้าที่นั่งและถวายบังคม.)

เจรจา

वादายน   ขอเดชะ, มีพรหมณ์มาสองตน,
 กับนารีสองคน, คนหนึ่งผู้ใหญ่,
 อีกคนสาว, กล่าววามาแต่ไกล
 จากเชิงเขาหิมาลัยถิ่นกันดาร,
 จะขอเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท
 บรมนาถจอมนรามหาศาล,
 รับฉันทะองค์พระกัณวาจารย์.
 สุดแท้แต่ภูบาลจะปราณี.

ทฤษัณต์   เออ, จงบอกโสมรตปุโรหิต
 ให้ทำกิจประจุมสมควรที.
 แล้วรีบเชิญเขาเข้ามาในที่นี้.

वादายน   พิจะช้า.

ทฤษัณต์   อย่าช้าที, เชิญเขามา.

(वादายนเข้าโรงไปนำโสมรตปุโรหิต, โคตมีพรหมณ์,
 ศกุนตลา กับพรหมณ์ทั้ง ๒ ออกมา, และต่างคนนั่งตามที่อันควร,
 คือโสมรตกับवादายนไปนั่งคู่กันที่หัวแถวขุนนาง, และโคตมี,
 ศกุนตลา, กับ ๒ พรหมณ์นั่งต่อลงมาเป็นลำดับ.)

เธอให้พาธิดาโฉมฉาย
 มาถวายทรงฤทธิอภัย
 อีกทั้งส่งทูลพระทรงชัย
 ขอให้ทรงสดับวาจา ฯ

บทร้อง - พราหมณ์

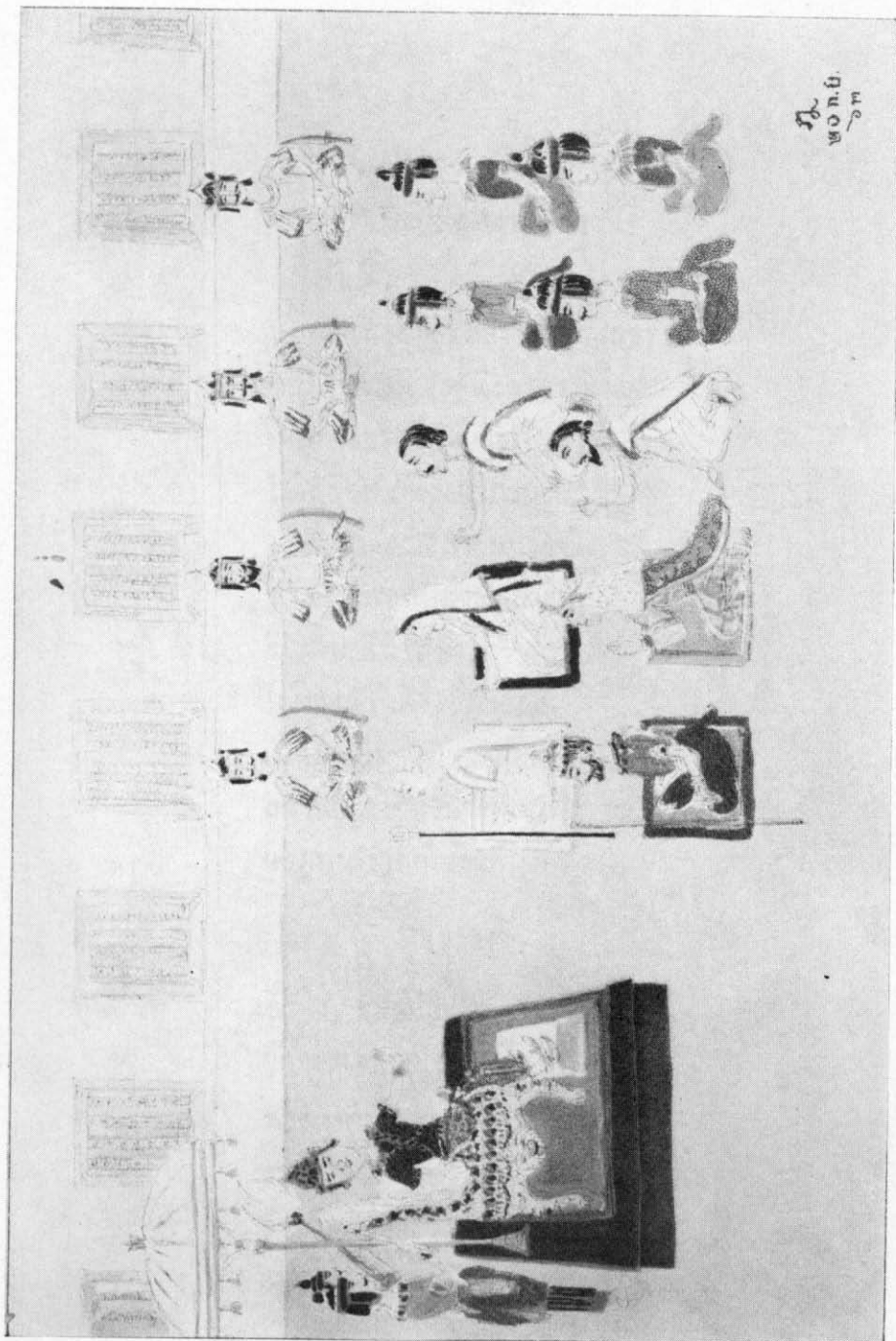
(สามไม้ใน)

๑ พระจันทรวงศ์ทรงขรรค์
 กับนางนวลจันทร์เสนา
 ได้ร่วมรักสมัคสมานมา
 พระสัทธานิยอมด้วยยินดี
 พระภุมรินทร์เป็นปิ่นโปรพ
 เกียรติตระหลบทั่วธานีศรี
 โฉมศกุนตลานารี
 คือสตรีผู้ยอดนงคราญ
 พระพรหมมาเมตตาทั้งสองศรี
 จึงบันดาสวัสดิ์สองสมาน
 ขอพระองค์จงรับเขาวมาลัย
 ไว้ฐานช้ายร่วมฤทัย ฯ

บทร้อง — กุศย์ยันต์

(นาคราช)

๑ ประหลาดเหลือ
 ไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นอย่างนี้ได้
 ยิ่งเลศโฉมงามทราญไว
 ยังมีใจจงนสนเท่ห์นัก
 นี้แน่พราหมณ์มีความเข้าใจผิด
 เราเพิ่งพิศนางดูไม่รู้จัก
 จริ่งแล้วโฉมยงนงลักษณ์
 ผ่องพักตร์ผิวพรรณดั่งจันทร์
 แต่กะษัตริย์ฤาจะเป็นชู้
 ชิงคู่ชายอื่นเสนาหา
 ที่จริงนางงามกรันเป็นขวัญตา
 แต่จะเคยเห็นหน้านี้ไม่มี
 ตัวเราเป็นเผ่าพงศ์กษัตริย์
 จะรับนางเซซัดไม่ควรที่
 โฉนพราหมณ์คู่เล่นกันเช่นนี้
 ข้ามิใช่สามีของนวลจันทร์ ฯ

บทร้อง-โคตมี

(แป๊ะสองชั้น)

๑ ข้าแต่ภูวนทร์เทชกำแหง
หม่อมฉันจะทูลแถลงไม่แสรังสรร
ขอพระองค์ทรงกนิงถึงครานี้
เมื่อทรงธรรมเสด็จไปในพงพี
ได้เสด็จไปสู่พระอาศรม
อันรื่นรมย์ของพระมหรรษี
ทรงประสบพบตัวแม่สาวนี้
ริมฝั่งมาลินีชลธาร
ได้ทรงชวนภิรมย์สมสอง
เป็นคู่ครองร่วมรักสมักสมาน
สมรสอย่างกนธรรพสรรพสราญ
ขอภูบาลรำฤกให้จิงดี ฯ

เจรจา

ทฤษัณัต์

เอ๊ะ ! อย่งไร ?

อัครรรยัเหลือใจ ! ไฉนนี้ ?

ศรรณคัรพ

พระองคั้วายพระเมตตาท่อนางนี้,
จะขับไล่ไม่โยคีรับรอง.

คัจจะผิตกลองธรรมจิริยา
แห่งราชาเชอักษัตร์ท่วัทงผอง.

ทุขยันต์^๔   ขออภัยเถิดพราหมณ์, ความมุ่งปอง
ของท่านกล่าวเช่นนั้นได้อย่างไร ?

ศรณกะรวพ   เช่นนั้นสิ ! พระองค์ผู้ทรงราชย์
ก็มิว่าเมือในอำนาจอันเป็นใหญ่,
จนทรงลี้มธรรมะ, พระเหตุทัย
ก็อาจพลิกแพลงไปได้ทุกทาง.

ทุขยันต์^๔   คุณหรือพราหมณ์ !
ช่างกล่าวความเหิมหาญ, ท่านพูดขวาง.
แต่ท่านเป็นพราหมณ์ซึ่งมีเวทาค์,
จะพูดพรางเพลงพลิกกระดิกไป
เราก็จำต้องนิ่ง, กริ่งเกรงบาป.
ท่านพูดหยาบเรากำลังคอยโทษให้.

ศรณกะรวพ   นี่แน่ศกุนตลาจงว่าไป,
ทูลเองบ้างเป็นไร, ลองดูที.

บทร้อง-ศกุนตลา

(คำหวาน)

๑ โอว่าทรงภพไปรพราช
องอาจตั้งพระยาราชสีห์
เสด็จยังฟากฝั่งมาลินี
แทบที่สำนักสิทธิทวารย์

คู่ชุลมุนวุ่นวาย
 ซ่างไม่นึกกลายใจบ้าง
 ขอเลิกกันเท่านี้ทีเถิดนาง
 จะเป็นอย่างเยี่ยงชั่วต่อไป ฯ

เจรจา

ศกุนตลา

ราชา !

จะว่าข้ากล่าวแกล้งเล่นไฉน ?
 ข้ามีธำมรงค์ของทรงชัย
 ประทานไว้เพื่อเป็นพยานรัก.

(แลดูนิ้วไม่เห็นแหวน, ตกใจ. พุดกับโคตมี.)

ตายจริงบ้า ! ตุ๋นยังจำได้,
 นิ้วนี้ ไชร์สรวมแหวนของทรงศักดิ์ ;
 แหวนหายไปเมื่อไร, เอะใจนัก !
 ใครแอบลักเอาไป ?

โคตมี

ไม่ได้การ !

ตลอดทางเวลาเดินป่าดง
 บ้ายังเห็นธำมรงค์อยู่นะหลาน ;
 บ้าได้คอยระวังกลางทางกันการ
 จนถึงศักราวะตารศาลเทวัน.

ทฤษัณันต์

หล่อนักนำยุมะนามารคเศียร
ที่ตำบลสะจิเศียรร์, และที่นั่น
ธำมรงค์ขององค์พระทรงขรรค์
คงหลุตกไปพลันในท้องธาร.

(คบมือหัวเราะ) นำชัน !

ช่างหนักันมาคู้คูเหิมหาญ,
ชะ ๆ เก่งแท้, แม่ตัวการ,
องค์พยานของเจ้าลิมเอามา !
เจ้าอยากได้ราชาเปนสามี
จึงแสวงแต่งวาทีเหิมกล้า ;
รูปร่างกระทัดรัดไม่ชัศตา,
เสียแต่บ้ำกามาไม่มีอาย !

บทร้อง-ศกุนตลา

(โอ้ โลมนอก)

๑ ทรงภพ

ผู้ป็นโปรพญาสาย

พระองค์เองไม่มียางอาย

พุดง่ายย่อนนอกกลอกคำ
 มาหลอกคมขมเล่นเสียเปล่า ๆ
 ทั้งซ้ำคอยสร้อยเศร้าทั้งซ้ำคำ
 เกิดตอกไม้ ไปคมขมจนซ้ำ
 ไม่ต้องจกต้องจำนำภา
 เหมือนผู้ร้ายย่องเบาเข้าลักทรัพย์
 กลัวเขาจับวิ่งปรอไม่รอหน้า
 จงทรงพระเจริญเถิดราชา
 ข้าขอลาแต่บัดนี้ไป ฯ

บทร้อง-ทูลขยันต์

(ศัพย์ไทย)

๑ ทูชี

นางคนนั้นพุดจาเป็นบ้าใหญ่
 ยิ่งนั่งฟังไป ชัดใจยิ่งทวี
 นี่แน่ฟังเรา ยายเจ้าพราหมณี
 อีกทั้งสองซี ที่พานางมา
 อันนางคนนั้น นารีแพศยา
 พาไปเสียนา หาไม่เคื่องกัน ฯ

เจรจา

โสมรดา

ทเวะ !

จงทรงพระกรุณา, อย่าหุนหัน.

ข้าชอกราบทูลเตือนพระทรงธรรม,

อันพระราชครูโหราจารย์

ได้กราบทูลทำนายถวายไว้

ว่าพระองค์ทรงชัยมหาศาล

ว่าจะได้มีโอรสยอกกุมาร

เป็นภูบาลจักรพรรดิครองบัลลังก์.

บัดนี้นางศกุนตลาวิลาวัณ

ก็ทรงครรภ์, ข้าชอรับโถมศรี

ไปอยู่ยังเคหากว่าเทวี

จะมีบุตรบุญปลอดคลอดออกมา.

ถ้าบุตรต้องลักษณะมหาบุรุษ,

มีลายกงจักรมุตสุดสง่า

ชั้นที่ทั้งสองหัตถ์และบาท,

ดูข้าจะเคารพอภิวันท์.

จะเห็นว่านางนั้นเป็นเทวี,

มเหสีแห่งองค์พระทรงชัย,

แล้วจะเชิญโถมเจลาเสาวพรรณ

รับผายผันเข้าสู่มณเฑียรทอง.

แต่ถ้าแม่กুমารที่คลอดใหม่
 บมิได้มีลักษณะต้อง
 ตามแบบมหาบุรุษสุดทำนอง,
 ข้าจะต้องจัดนางส่งคืนไป

ทุษยันต์

บุโรหิต.
 แม่ท่านยังมีจิตคิดสงสัย,
 จะรับนางไปเหย้า, เราตามใจ.
 เรามอบให้เสร็จสิ้นตั้งจินดา.

โสมรต

เอว้ เทวะ !

(โคตมี, ศรณकरพ, ศารทวัด ถวายบังคมท้าวทุษยันต์
 แล้ว, โสมรตก็พาออกจากหน้าที่นั่ง. พิณพาทย์ทำพราหมณ์ออก.
 พราหมณ์และนางเข้าโรง. รัว. เสียงคนเอะอะอย่างแสดงความ
 ประหลาดใจ, และโสมรตรีบออกมา, คลานเข้าไปเฝ้าถวาย
 บังคมทูล.)

โสมรต

เทวะ !

ขอเดชะพระบารมีปกเกล้า,
 เมื่อ^{๕๕๘}กนทกลางพระชลา
 ได้เกิดเหตุเห็นหน้าอัศจรรย์.
 ข้าพระบาทนำนางศกุนตลา

ออกจากหน้าพระที่นั่งพระทรงขัตติ,
 แลเห็นได้ถนัดตาว่านางนั้น
 มีทุขุศลย์ โศกพันพรรณนา.
 ซ้ำจึงตั้งสัตย์อธิษฐาน
 ขอให้เทพบันดาลประจักษ์ว่า
 ถ้าแม่นางกล่าวจริงทุกสิ่งมา
 ให้ล้างปราวภูษัตถ์นบัคค.
 พอขาดคำก็ถนัดมหัศจรรย์
 เวหาคลุ่มช่อม้วนเหมือนเมฆฝน,
 แล้วมีนางฟ้ามาจากเบื้องบน
 โอบอุ้มนฤมลลลับไป.
 เออ ! ก็อศักรรย์เป็นหนักหนา.
 คุณลลับคล้ายคลับคลาแทบจำได้;
 แต่นางหายไปแล้วก็แล้วไป,
 เป็นหมกห้วงหมดยเสียสักที.

ทุขุขันธ์

(ลุกจากเตียง. พินพาทยทำเสมอ. ซ้ำราชการถวายบังคม.
 ท้าวทุขุขันธ์รำหมัดทำแล้วหายเข้าโรง.)

ปิดม่าน

องก์ที่ ๒

ฉากที่ ๑

ตลาดในกรุงหัสติน

(มีร้านขายของต่าง ๆ จัดไว้พอสมควร. เมื่อเปิดม่านแล้ว มีคนออกมาซื้อของ, และมีคนหาบของออกมาขาย. เล่นกวนมุก พอควรแก่เวลา. แล้วกุมภิลจึงออก, เอาแหวนเที้ยวบอกลาย, แต่ไม่มีใครซื้อเพราะเป็นของราคาแพง. บัดนี้จึงมีราชบุรุษกองตระเวนสองคนออกมา, เห็นกุมภิลบอกลายแหวนก็ไปดู. พอ กุมภิลขายใครไม่ได้แล้วกำลังจะออกเดินต่อไป, พลตระเวนก็จับ.)

เจรจา

ราชบุรุษที่ ๑ ซ้ำก่อน ! แก่ไปไม่ได้.

กุมภิล ทำไมละนาย ?

ราชบุรุษที่ ๒ ก็แก่เป็นผู้ร้ายนะสิ.

(แย่งแหวนไปจากกุมภิลและพิจารณาดู)

กุมภิล อ๊ะ ! จะหาความกันเช่นนั้นง่าย ๆ ได้อยู่ฤ ?

ร.บ. ๑ ยังจะต่อล้อต่อเถียงอีกฤ ? (ตี)

กุมภิล โอโย ! ทำไมตีกันง่าย ๆ ?

ร.บ. ๑ ไม่ต้องพูดหนวกหู. แก่ต้องไปกับฉัน. (จุด)

ร.บ. ๒ ร่ำไรจริง ๆ (ดี)

กุมภิล โอโย ! ไม่ต้องตีตอกเจ้าประคุณ. ฉันจะไปตี ๆ. นี่จะพาฉันไปไหน ?

ร.บ. ๑ ไปหาเจ้าคุณนครบาลนะสิ. (มัดกุมภิล)

ร.บ. ๒ อ้าว, เกราะหัดดี. ไม่ต้องเดินไปไหนไกล. เจ้าคุณท่านมานี่แล้ว.

(มิตรวาสู, นครบาล, ออกมา. มีเจ้าหน้าที่ตามหลังมาอีก.)

มิตรวาสู อะไรกันวะ ? กูได้ยินเสียงอะอะกันทางนี้.

ร.บ. ๑ ผมจับผู้ร้ายได้คนหนึ่งขอรับ.

มิตรวาสู ผู้ร้ายอะไรวะ ?

ร.บ. ๑ นั่นแหละขอรับ, มันจะฉกชิงวิ่งราวหรือตัดช่องย่องเบาอย่างไรผมก็ทราบไม่ถนัด; แต่ข้อสำคัญคือจับของกลางได้คำมือ. นี่แน่ะขอรับ เหวนวงอ้ายกะโต, เรือนเก็จเพ็ชรออกเบ็ง แล้วมีพระนามเจ้านายของเราจากถูกอยู่ด้วยขอรับ. (ส่งแหวนให้นครบาล.)

กุมภิล ขอประทานโทษทีเถอะขอรับ. กระผมไม่ได้ทำผิดคิดร้ายอย่างฉกรรจ์อะไรเลย.

ร.บ. ๑ อ้อ ! ท่านมหาพราหมณ์ ! ถ้าเช่นนั้นแกได้ทำความชอบอย่างไร. เจ้านายจึงได้โปรดปรานถึงแก่ถอดพระธำมรงค์ประทานแก ? (เงอจะดี.)

กุมภิล ฟังผมก่อนสิขอรับ. ผมชื่อกุมภิล, อยู่ที่บ้านคักราวะตาร.

ร.บ. ๒ ก็นี่ใครไต่ถามถึงชื่อเสียง หรือถิ่นฐานบ้านช่องของแก ?

มิตรวาระสุ ช่างเถอะ ! ปล่อยให้มันเล่าเรื่องของมันเอง, ข้าอยากฟังคูที. ว่าไปสิ. อย่าปิดบังอะไรนะ.

กุมภิล กระผมเป็นคนทำมาหาเลี้ยงบุตรภรรยาโดยทางจับปลา, ทอดแห, ตกเบ็ด, ตักลอบ.

มิตรวาระสุ (หัวเราะ) หากินดีจริงนะ ! ล้วนแต่ปานาติบาททั้งเรื่อง.

กุมภิล ไต่ทำวอย่าตีเตียนผมเลยขอรับ. การสิ่งใดที่ปู้ย่าตายายได้เคยกระทำมาแล้ว ลูกหลานจะละทิ้งเสียไม่เป็นการสมควร; และคนที่ฆ่าสัตว์ขายเลี้ยงชีพก็อาจจะเป็นคนที่มีใจกรุณาได้เหมือนกัน.

ร.บ. ๑ หรือชะโมยได้เหมือนกัน.

มิตรวาระสุ เล่าต่อไปสิ, อย่าเสียเวลา.

กุมภิล วันหนึ่งผมจับปลาเทโพตัวใหญ่ได้ตัวหนึ่ง พอชำแหละออกก็พบแหวนวงนี้อยู่ในท้อง. ผมเอามาขายก็พอนายทั้งสองนั้นมา

พบเข้าเลยจับตัว. จะว่าผมมีผิดคิดร้ายอย่างไร? ผมไม่ใช่ชะโมยชะโจรเลย, เป็นความสัจจริงเช่นนี้แหละขอรับ.

มิตรวาระสุ (คมแหวน) แหวนนี้ยังมีกลิ่นคาวติด, บางทีจะได้อยู่ในท้องปลาจริงตามมิ่งให้การ.

ร.บ. ๑ ก็มีของมันเหม็นคาวจับแหวนก็ทำให้แหวนมีกลิ่นไปทั่วแน่สิขอรับ.

มิตรวาระสุ เออเดอะ, ข้าจะเข้าไปตามท่านมณฑิยบาลศุภที่ก่อน. คุณตัวชาวประมงนี้ไว้ก่อนนะ.

ร.บ. ๑ อย่าวิตกเลยขอรับ, ผมไม่ให้หนีได้.

(มิตรวาระสุเข้าโรง. ชาวตลาดมามุงถามเรื่องกันกลุ่ม.)

ร.บ. ๒ นายเราน่ากลัวจะอีกนานกว่าจะกลับออกมา.

ร.บ. ๑ แน่ละ. การเข้าเฝ้าเข้าแทนมิใช่จะเข้าไปถึงง่าย ๆ.

ร.บ. ๒ เบื่อจริง ๆ ต้องมานั่งคุมอ้ายตานีอยู่! กุละกัน ๆ มืออยากจ้ำมันเสียให้เสร็จกันไป, ให้รู้แล้วรู้รอด.

กุมภิล โอ๊ย! โอ๊ย! อะไรนายจะฆ่าคนเล่นง่าย ๆ! ผมไม่มีผิดเลย.

ร.บ. ๑ คุณเอาสิ! ตานีมารยาพิลิก; ยังไม่ทันจะทำอะไรร้องก่อนแล้ว.

กุมภิล ก็นายบอกว่าจะฆ่าผมก็ร้องนะสิ.

ร.บ. ๒ ก็เอาไว้ให้ฆ่าเสียก่อนจึงค่อยร้องไม่ได้ฤฯ ?

กุมภิล ตายแล้วจะร้องแรงอะไรออกล่ะนาย ?

ร.บ. ๑ เออ ! ก็จริงของมัน. อ้อนั่นแน่นายกลับออกมาแล้ว. เอาละพ่อตัวการ, ประเดี๋ยวก็ได้รู้กันว่าแจะไต่กลับบ้าน หรือจะต่องเปนเหยื่ออีแรง.

(มิตรวะสุออกมา)

มิตรวะสุ เฮ้ย ! ตาประมงนั่นอยู่ไหน ?

กุมภิล ตายกู ! ตายแน่ ! (สั่นเทม)

มิตรวะสุ แกไม่ต้องสททสท่าน; แกไม่มีความผิด. (ส่งพลตระเวน) ปล่อยตัวตาประมง. เจ้านายของเราบสั่งว่าข้อความที่เล่าเห็นจะเป็นความจริง.

ร.บ. ๒ พันนรกไปที่หนึ่งสะแก. (แกมัดกุมภิล)

กุมภิล ไต่หัวขอรับ, ขอบพระเดชพระคุณจริง ๆ. ถ้าไม่ได้ไต่หัวผมก็คงไม่รอดตัวในครั้งนี้.

มิตรวะสุ แกมันเคราะห์ดีมาก. นี่แน่, โปรตเกล้า ๆ ให้ผู้นำเงินมาพระราชทานเท่าค่าพระธำมรงค์ที่แก่นนำมา. แกเลยมั่งมีใหญ่ละ.

(ส่งถุงเงินให้)

กุมภิล แหม ! ผมตีใจจนพูดไม่ออก. (ถวายนั่งกรมสามคาบ)

ร.บ. ๑ แกะมะมันเหมือนผู้ร้ายที่เขาเอาลงจากซาหยัง, แล้วมีหน้าซ้ำให้ชี้ข้างกูปทอง.

ร.บ. ๒ ได้ทำวอร์บ, พระธำมรงค์นั้นเห็นจะเป็นของมีราคามากนะวอร์บ ?

มิตรวาระสุ ส่วนราคาค่างวดดูเหมือนจะไม่สำคัญ, แต่ดูเหมือนจะเป็นของที่เจ้านายเราโปรดปรานมาก. พอนำไปถวายทอดพระเนตรเห็นดูทรงตึงอยู่ครู่ใหญ่ๆ, แล้วจึงได้มีพระดำรัสให้นำเงินมาประทานตาประมง (พูดกับกุมภิล) แกะจะไปก็ไปสิ. (เข้าโรง)

ร.บ. ๑ สะ ๆ อ้ายข้างหาปลา ! มาวันเดียวได้ไปนครบุรี. ที่ภูทำราชการวันยังค่ำๆ หลายปีติดกันมาแล้ว, จนกรอบอยู่อย่างนี้เอง.

กุมภิล นายอย่าโกรธอย่าขิงเลย. วันนี้ฉันมีลาภแล้วก็อยากให้เพื่อนฝูงได้สนุกสบายด้วย. เชิญนายทั้งสองไปหาเหล้ากินกันเล่นพอสบายบ้างประไร.

ร.บ. ๒ เออ ! พูดยังมีน้ค่อน่าฟังหน่อย. ฉันรู้จักที่ที่อยู่แห่งหนึ่ง, มาไปด้วยกันเถอะ.

(พิณพาทย์ทำรว. คนที่เหลืออยู่เข้าโรงหมด.)

ฉากรที่ ๒

ในราชมณฑลเชียรของท้าวทุษย์นต์
 (ท้าวทุษย์นต์นั่งเตียง มีนางกำนัลปรนนิบัติตามตำแหน่ง,
 กับมีมโหรีวง ๑ ด้วย.)

บทร้อง-คนเสียง (ร้องในฉาก)

(ซ้ำ)

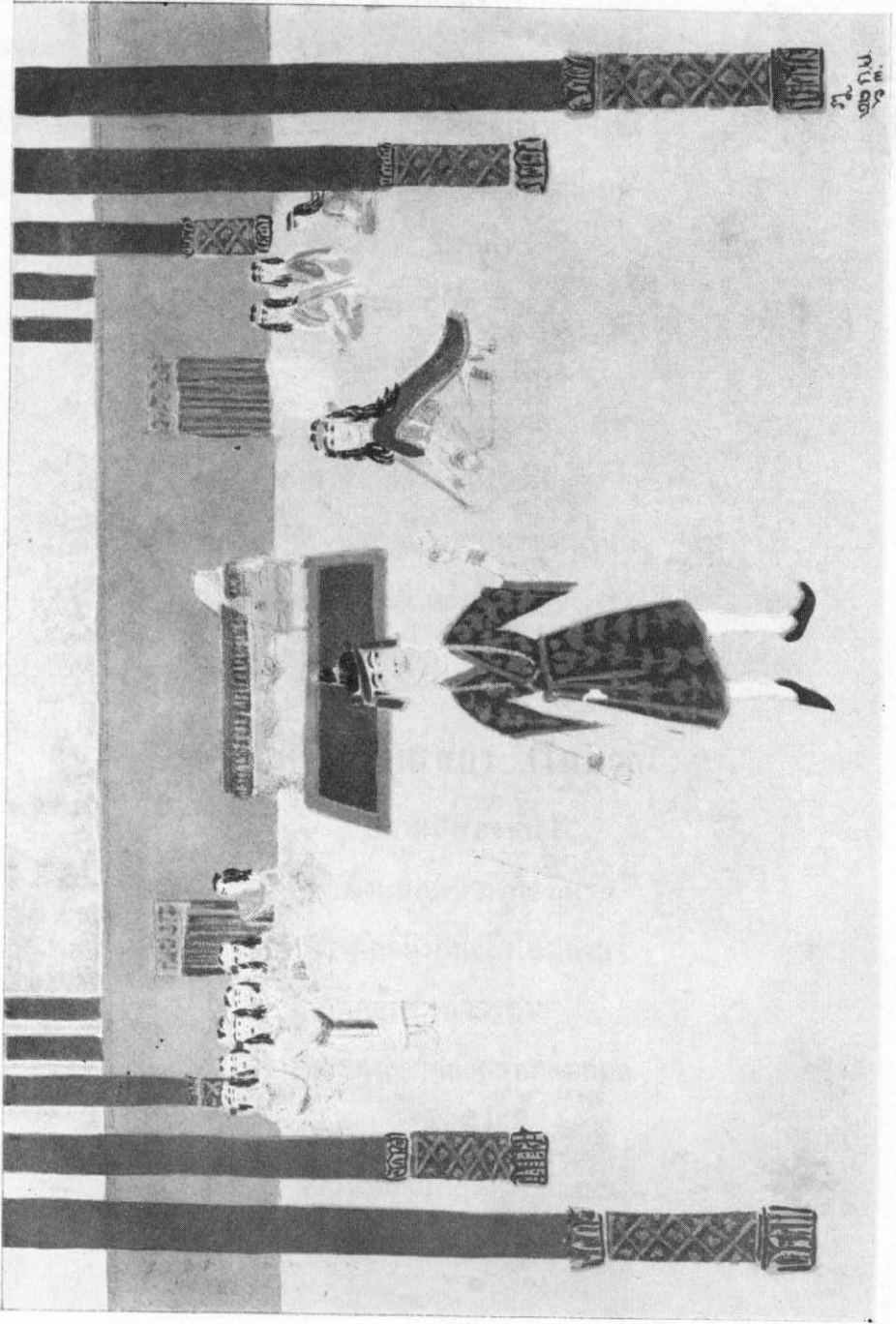
๑ เมื่อนั้น

พระจอมอาณาจักรเป็นใหญ่
 พิศขามรงค์แก้วแววไว
 ภูวนัยโศกศัลย์พรพระนะนา ฯ

บทร้อง-ทุษย์นต์

(บ่นแก่น้อย)

๑ โอ้ศกุนตลาเมียขวัญ
 ยิ่งกว่าชีวันเสนาหา
 เสียแรงรักสมัครสมานมา
 ควกรหรือพียาลมอนงค์
 ชรอยมีผีร้ายหมายรังแก
 จึงตลใจให้แลพะวงหลง

1908
L. S.

แกล้งทำให้ลืมโฉมยง
 งวยงเหมือนหลับสนิทนอน
 ป่านนี้เทวีจะอยู่ไหน
 ใครจะพิทักษ์ดวงสมร
 ฤอยู่กลางบึงพนาทร
 ออก่อนอ้างว้างอยู่กลางไพร
 ฤว่ากัลยาจะไกรธพี
 เจ้าหลบลี้ไปซ่อนอยู่ไหนไหน
 พันสีร่อนเหลือใจ
 รวไฟเผาผลาญปานตาย ฯ

บทร้อง-คนเสียด (ในฉาก)

(ออกทะเลสองชั้น)

๑ ยิ่งแลดูแหวนที่แทนรัก
 ทรงศักดิ์ยิ่งคึงถึงโฉมฉาย
 ร้อนกลิ่นรุ่มท้าวรกาย
 พระภุชยาลงคั่งคั่งมั่งมั่งมด
 ผุดลุกจากเตียงไปเมียงมอง
 ทั้งในห้องนอกห้องทุกแห่งหน
 เห็นเงาคิดว่าเจ้านฤมล

กล่าวยุบลเชิญชวนนวลนาง
เห็นสาวสรรก้านัลที่นั่งเฝ้า
พระผ่านเฝ้าห้องจิตคิच्छขวาง
สำคัญว่านินทากันอยู่พลาง
กริ้วผางทางไล่ไม่ปราณี ฯ

(พิณพาทย์ทำเชิดฉิ่ง. ท้าวทุษย์ยันต์เที่ยวค้นคว้าหานาง
และชวนนางก้านัลไปชมเซย. โดยสำคัญว่าเป็นสกุนตลา, แล้ว
ภายหลังกริ้ว, หาว่าพากันมาล้อบ้าง, ว่าหึงส์หวงแกลั้งเอานาง
สกุนตลาไปซ่อนไว้บ้าง. ในที่สุดไล่ตืนางก้านัล. เชิดกลอง.
หายเข้าโรง.)

ฉากที่ ๓

วิมานพระอินทร์

(พระอินทร์นั่งเตียง. มีมาตะลีเฝ้าอยู่.)

บทร้อง - พระอินทร์

(ยานี่)

๑. ดูก่อนมาตะลีมีปัญญา
ท่านก็รู้ที่อยู่เราในไซ้
มีเหตุอนาทรอันใจ
เพราะจอมกรุงไกรหัสติน

ถูกพระทวาราสแข่งไว้
 จนหลงไหลเคลิบเคลิ้มหมดสิ้น
 พบศกุนตลาออกนาริน
 ภูมินทร์ไม่รู้จักนางเยาว์
 ครั้นนางพันภูวกลได้เห็นแหวน
 รำภกได้ใจแสนจะโคกเตร้า
 ครั้นเราจะช่วยทุกข์บันเทา
 เราก็คชยาดเพราะนักธรรม
 แต่มาบัดนี้หลายปีแล้ว
 เห็นจะแผ้วปลอดภัยทุกสิ่งสรรพ
 จำเราจะช่วยทุกข์ยันต์
 ให้พลันได้สมอารมณ์รัก
 พระอินทาทนพเนมิ
 หมุ่นกำเวบเอิบหนัก
 จะเชิญเธอบารบปราบยักษ์
 แล้วพบนางลักษณผู้ยาใจ
 วันนี้ฤกษ์งามยามดี
 มาตะลิตูรอาอย่าช้าได้
 รีบไปหัดดินเวียงชัย
 แล้วรีบจอมไฟทขึ้นมา ฯ

(มาตะลีถวายบังคม, แล้วกลานถอยออกมา. พิณพาทย์
ทำเสมอแล้วเซ็ด. พระอินทร์ก็มาตะลีเข้าโรงคนละทาง.)

บทร้อง-คนเสียด (ในฉาก)

(เซ็ดฉิ่ง)

๑ เลื่อนลอยมาโดยนภาภาค

โสภาส่องเพียงแซไซ

เสร็จปราบอสุรจัญไร

โสมะพงศ์ทรงชัยแสนยินดี (รับ)

ทูลลาสมเด็จพระจอมเรศวร

เพื่อคืนสู่เขตกรุงศรี

ล่องลอยเวหนทันเมฆี

ชมเทพวิถิทางจร (รับ)

งามเมฆใหญ่เยียมมहिมา

ดูราวภูผายอดสิงขร

สีเตงแสงจับทินกร

ภูธรชมเพลินจำเริญตา (รับ)

ลิว ๆ ประหนึ่งลมพัด

รถรัตน์เล่นกลางหว่างเวหา

เรื่อย ๆ รถตรงลงมา

ยังพาหะภูคิริ ๑ (รับ)

ฉากที่ ๕

สวนสำนักพระเทพบิดร

(พระกศปเทพบิดร กับพระอภิตีเทพมารดานั่งเคียง, มี
บริวารอยู่งานพัดและเส้, กับมีบริวารเฝ้าตามสมควร. ทูษยนต์
กับมาตะลือออก, คลานเข้าไปถวายบังคม.)

บทร้อง-พระเทพบิดร

(ดวงพระธาตุ)

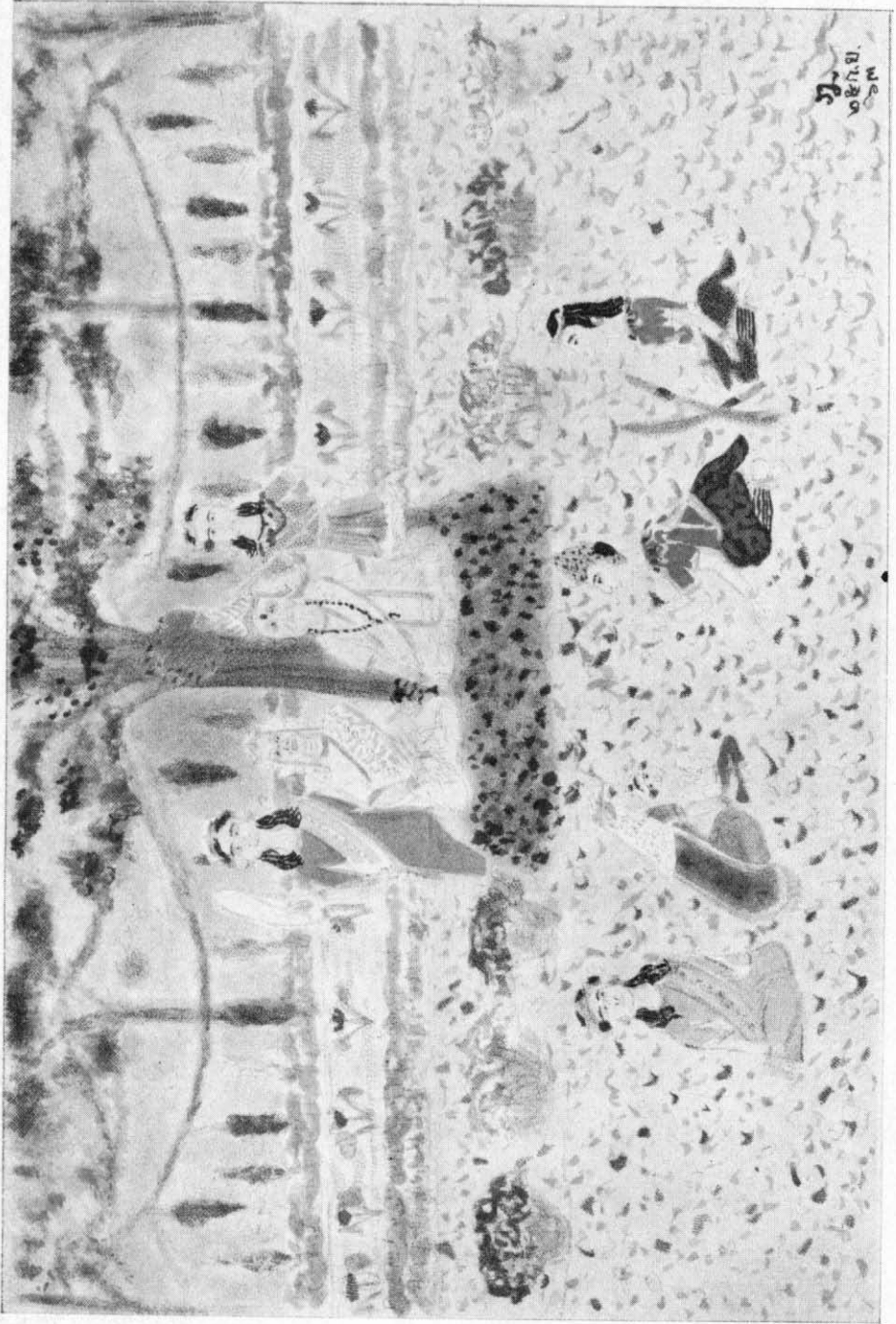
๑ นี้ฤกษ์องค์ท้าวทูษยนต์
ผู้เกียรติสนับบรรพาศักดิ์
ช่างกระไรราชาแสนน่ารัก
เห็นประจักษ์เป็นยอดชาติยา
ตุกรทูษยนต์โปรพ
ท้าววาสพผู้เป็นลูกข้า
ได้บอกเรื่องราวเข้ามา
ว่าราชาไปช่วยราวี
ปราบกาลเนมิท้าวหาญ
แรงลานแพ่ฤทธิ์ป็นขี
ตัวกูก็พลอยยินดี

เธอมีความชอบจะตอบแทน
 กุมีนางงามทรมาสวาท
 จะประสาทให้เธอไม่หวงแหน
 จะหาไหนไม่สู้ในดินแดน
 ถึงแม่ในเมืองแมนไม่เทียมทัน
 คุกรอหิตีเสนาหา
 จงตามแก้วกัลยาเลอสรร
 เราจะยกให้ทุษย์นั้
 เพื่อครองกันเกษมเปรมปรีดิ์ ฯ

(พระอาทิตย์เข้าโรง, แล้วจูงนางศกุนตลาไปกับภรตกุมารออกมา.
 ศกุนตลาไปกับทุษย์นั้ต่างตกดลิ่งอยู่ครู่ ๑, แล้วนางจึงเข้าไป
 ไปหาผัว, โอด.)

เจรจา

พระเทพบิดร	ราชะ, เธอจะว่าอย่างไร ? นางโอมศรี ที่เราให้ราชาณครานี้, ต้องฤดีของเธอหรืออย่างไร ?
ทุษย์นั้	อันพระกรุณาพระบิดร

คุจมหาสาครอันกว้างใหญ่.
 อันตูซ้ำซ้ำเสียเหลือใจ,
 เมื่อพบนางจึงมิได้รู้จักนาง.
 จนภายหลังเห็นแหวนให้แทนรัก
 จึงซงกนั้นก็ตั้งใจหมั้นหมาง,
 แค้นนี้ตั้งแต่คั่นถึงนวลนาง
 ปได้ว่างเว้นเสียตายฟายน้ำตา.

พระเทพบิดร

นั่นก็เพราะอำนาจคำแข่ง
 แห่งทิวาสฤๅษีชีป่า,
 บัดนี้เคราะห์เปลื้องปลดหมตพาลา
 ขอรราชักับยุพินจงยินดี.
 จงรับนางร่างวิไลไปนิเวศน์
 เป็นเอกองค์อัศจรรย์มหัศจรรย์,
 เจริญสุขทุกทิวาราตรี
 อย่าได้มีภัยพิบัติมากล้ากราย.
 แม้สิ่งใดขัดข้องขัดประหัดประหาร
 จงอันตรธานสูญหาย,
 ปวงเหล่าประจามิตรคิดร้าย
 จงแพ้พ่ายบุญญาบารมี.

พระอาทิตย์

อันพระพรพระบิทรทรงประสิทธิ์
 จงสัมฤทธิ์ทุกอันอนันต์ศรี.
 ส่วนศกุนตลายอดนารี
 ผู้มีมहिษีของทรงธรรม.
 จงเจริญชนมาอายุยัง,
 อิกสุขังปลื้มเปรมเกษมสันต์,
 จวีนวลอล่องฉ่องผ่องพรรณ,
 แรงอนันต์ไร้ โศกและโรครภัย.

พระเทพบิดร

ส่วนเขาวกุมารโอรส
 จงพูนยศภฤทธิอภิศัย,
 เปนจอมจักรพรรดิบรรพชาชัย
 ในเขตสากลเมทินิน
 เหวยเหล่าคนธรรพ์อันสามารถ
 จงนวนนาฎวาทกรสุนทรศิลป์,
 ถวายพรแต่องค์พระภูมินทร์,
 กัษยพิณบุญปลอทยอดนารี.

(พวกคนธรรพ์ออกมาจับระบำอย่างแบบรำโคม, กौरำทำ
 ทำพลางร้องเพลง.)

บทร้อง-พวกคนธรรมดา

(นางนาค)

๑ ขอक्षัตร์โปรพภพนาถ
 ทรงราชย์เกษมสุขี
 ชนะชัยชำนะไพรี
 อย่ามีเหตุร้ายบีทา
 อนึ่งนางเกาศิกามารศรี
 เทวีผู้ยอดเสนาหา
 จงเจริญสิริสุขทุกทิวา
 อย่ามีเวลาอนาทร
 ฝ่ายเขาวกุมารโอรส
 จงพุลเพิ่มเสริมยศสโมสร
 เปนใหญ่ในปวงประชากร
 เปนเอกอติศรสมพันธ์ ฯ

(ฝรั่งร่ำเท้า)

- ๑ บัดนี้ประนมบังคมคัล พระองค์ทรงธรรม จรรโลงพิภพภูมิไทย
- ๑ รามาทิบัติศรีสมัย พระเกียรติเกรอกรไกร ทรงชัยชำนะสงคราม
- ๑ พระองค์ทรงนำชาติสยาม ดำเนียรสู่ความ เปนอารยะยิ่งยง
- ๑ จอมปราณเปรียบปานว่าธง นำจัตถุรง คะเสนะเข้าสู่สมร

- ๑ เป็นปิ่นเสนางคํานิกร อีกเป็นอัคร ประมุขประชาชาวไทย
- ๑ บำรุงพุทธศาสน์ผ่องใส ให้ยั่งยืนไว้ เป็นศรีสยามงามอน
- ๑ เหล่าข้าเสวีภูธร ราษฎร์วาทกร บำเรอยุคลบาศรี
- ๑ ทุกคนเกษมเปรมปรีดิ์ จงรักภักดี ถวายพระพรราชา
- ๑ ทรงพระเจริญชนมา ยิงร้อยพรรษา โรคาอย่ามีแผ้วพาล
- ๑ ขอให้เสวยสุขเกษมสันต์ สิทธิกิจการ ศักดิ์รุกษัยไชโย ฯ

ขอเดชะ ฯ

(สรรเสริญพระบารมี)

จบเรื่องศกุนตลา

